

POSJED DR. PETRA KAMBERA NA KAŠTELANSKOJ RIVIJERI

UDK: 34-052Kamber,P.
728.5+712.26](497.583Kaštela)“18“
Primljeno: 23. XI. 2015.
Prethodno priopćenje

HANIA MLADINEO MIKA
Državni arhiv u Splitu
Glagoljaška 18
21000 Split, HR

Na temelju izvornih i do sada neobjavljenih spisa, pisama i nacрта koji su sačuvani u osobnom arhivskom fondu dr. Petra Kambera i postojeće literature, prikazano je stvaralačko djelovanje dr. Kambera kao prvog hotelijera na Kaštelanskoj rivijeri. Rad prati njegovu djelatnost od 1900. godine kad je na dražbi od Općine Novske kupio teren na predjelu Štalija u Kaštel Starom, preko izgradnje njegovog posjeda do njegova gubitka tijekom svjetske gospodarske krize 1936. godine. Kompleks na Kaštelanskoj rivijeri sastojao se od vile Nike, hotela Palace, perivoja, šetnice, kupališta, pristaništa, teniskih igrališta, plesnjaka, voćnjaka, vinograda i maslinika. Vila Nika i hotel Palace zajedno s perivojem, kao vrijedni primjeri secesije i neohistoricizma u Dalmaciji, uvršteni su u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Ključne riječi: Kamber, Kaštelanska rivijera, turizam, kulturno dobro, nacrti, vila Nika, hotel Palace

KAŠTELA

Kaštelansko primorje doista u ničem ne zaostaje za onom toli glasovitom „Rivierom“, te navlastito kod Kambelovca i Gomilice razvije svu onu krasotu i lijepost, koju putnik sa sjevera traži u pravoj južnoj zemlji. Ako sada ovdje

*nema ni svratišta ni drugih potrebitih sgrada, to će se bez sumnje sve u kratko vrijeme promijeniti, dok se gvozdanim tračnicam ravno spoji Dalmacija s glavnim gradovima srednje Europe. Tada će ovo primorje izići na glas po svoj Evropi, ...*¹

Na prostoru između Splita i Trogira odnosno od Solina do Pantana kod Trogira, te od vrha Kozjaka do mora proteže se područje Kaštela. Blaga klima, obilje izvora pitke vode, plodna zemlja, na kojoj odlično uspijeva maslina, vinova loza, smokva te drugo voće, povrće i razno bilje, pogodovali su naseljavanju još od starog vijeka. Stara naselja Podgorja nastala su na padinama Kozjaka. Ostaci naselja Letnje iz grčkoga doba nalaze se kod Putalja, a to isto naselje za vrijeme rimske vladavine širi se prema Lažanima iznad Kaštel Gomilice. Istovremeno i antičko naselje Siculi *Sicum*,² smješteno u blizini Divulja, doživljava svoj procvat. Starohrvatska naselja nastaju oko srednjovjekovnih crkvice. Tako su u razdoblju od IX. do XI. stoljeća u Podgorju nastala sljedeća naselja: Sv. Juraj na Putalju, koje se prvi put spominje oko 830. godine, Lažani iznad Kaštel Kambelovca, Ostrog, Radun, Stomorija ili Spiljan i Bijaći.³ Stanovništvo Podgorja za vrijeme neprijateljskih napada sklanjalo se iza zidina samostana sv. Petra.⁴ Nakon prodora Turaka, samostan je srušen kako ne bi služio kao uporište turskoj vojsci. Rušenjem samostana, polja i naselja Podgorja ostala su bez fortifikacija te je stanovništvo bilo prisiljeno, radi lakše obrane, povlačiti se prema moru. Budući da mletačka vlast nije bila u mogućnosti zaštititi ovo područje diplomatskim i vojnim putem od turskih i drugih pljačkaša, dopustila je vlasnicima da sami izgrade utvrde na svojim posjedima. Samo područje Kaštela bilo je podijeljeno između Splita i Trogira, a vlasnici posjeda bili su splitski i trogirski plemići, samostani te Splitska nadbiskupija koji su za vrijeme turske opasnosti izgradili 17 utvrda – kaštela i 12 utvrđenih naselja, po čemu je to područje dobilo naziv Kaštela,⁵ a pojedinačna imena kaštela su dobila uglavnom po imenu svojih vlasnika. Do danas je sačuvano dvanaest utvrda i devet utvrđenih naselja unutar sedam povijesnih jezgri. To su od istoka prema zapadu: Kaštel Sućurac, Kaštel Gomilica, Kaštel Kambelovac, Kaštel Lukšić, Kaštel Stari, Kaštel Novi i Kaštel Štafilić.⁶ Granica prema Trogiru bila je označena stupom koji se u trogirskim izvorima naziva Stup pod Ostrogom, a u splitskima Stup u Dilatu.⁷ Stup se i danas nalazi na ušću potoka Šibovica. Splitskom posjedu zvanome Dilat pripalo je područje Kaštel Sućurca, Kaštel Gomilice i Kaštel Kambelovca, kasnije nazvana Gornja Kaštela, dok je trogirskom posjedu zvanom Podmorje ili trogirsko Velo polje

pripalo područje Kaštel Štafilića, Kaštel Staroga, Kaštel Novoga i Kaštel Lukšića, kasnije nazvano Donja Kaštela.

SPLITSKI DILAT – GORNJA KAŠTELA

Kaštel Sućurac – Nadbiskupski kaštel

U povijesnim izvorima Kaštel Sućurac naziva se *Castrum ad Dilatum*, *Castelo in Dilato*, a zatim *Castrum Archiepiscopalis*, *Castello dell' Arcivescovo*. Naziv Sućurac za nadbiskupov kaštel prvi put se spominje 1537. godine, kada je Margarita Milinić de Castro Arciepisopatus dicto Sussuraz prodala neke zemlje na području Perca.⁸ Prvu kulu dao je sagraditi 1392. godine splitski nadbiskup Andrija I. *Andrea* Gualdo⁹ da obrani crkvene posjede od pljačkaša. Nakon pada Bosne 1463. godine, dolazi do provale Turaka koji zajedno s Vlasima pljačkaju i odvođe stanovništvo u ropstvo. Kako bi zaštitio crkvene posjede, splitski nadbiskup Ivan VII. *Giovanni* Zanetti¹⁰ 1474. dao je još bolje utvrditi staru nadbiskupsku kulu u Dilatu. Godine 1489. nadbiskup Bartul II. *Bartolomeo* Averoldi¹¹ iz Brescie dao je ograditi širi prostor sa istočne i sjeverne strane Zanetijeva kaštela zidovima s obrambenim kruništima, te je uz samo more izgradio prostranu renesansnu palaču. Nakon što su Turci popalili nezaštićeni dio naselja, nadbiskup Bernard II. Zanne¹² dao je 1509. godine sagraditi istočno od nadbiskupske palače drugi obrambeni pojas, utvrđen bedemom i kruništem, koji se pružao od palače prema istoku, zatim prema sjeveru do ugaone zaobljene kule kao i bedem s kruništem koji se nastavljao prema zapadu do velike kule.

Kaštel Gomilica

Splitske benediktinke, da zaštite svoj posjed koje su imale na zapadnom dijelu Dilata, zamolile su kneza i kapetana Bernardina da Rivu da im dopusti izgraditi jednu utvrdu uz more na mjestu koje su već ranije utvrdili njihovi težaci i koloni, a radi obrane od napada i pljačke turske vojske. Na osnovi molbe koju je podnijela opatica samostana Jakobina Grisogono, splitski knez i kapetan Bernardin da Riva izdao je dozvolu 13. siječnja 1513.¹³ Po opatici samostana, kaštel i naselje službeno su nazvani Opatičin ili Opatijski kaštel odnosno *Castel Abbatissa ili Abbadessa*. U narodu je ostao naziv Kaštilac, a po mjestu na kojem je izgrađen dobio je naziv Kaštel Gomilica.

Kaštel Kambelovac

Franjo *Francesco* Cambi, trgovac iz Firence, doselio se početkom XV. stoljeća u Split, gdje mu je splitska komuna dodijelila pravo građanstva. Svoje velike posjede u Dilatu oporučno je ostavio kao fideicomis¹⁴ svojim sinovima Nikoli, Antunu i Jerolimu. Nakon smrti oca Franje, sinovi su 1467. godine podijelili imanje. Nikola Cambi dobio je trećinu posjeda s donjom kulom i zemljištem koje se prostiralo da mora, a dvije trećine posjeda s gornjom kulom i dvorištem dobili su Antun i Jerolim. Zbog sve češćih turskih pustošenja, braća Cambi su zatražili od mletačkih vlasti da im dozvoli izgraditi utvrđene stambene zgrade na kamenitim otočićima nasuprot njihovim posjedima. *U veljači 1478. godine splitski knez izdao je prvu dozvolu braći Antonu i Jerolimu Cambiju.*¹⁵ Godine 1516. Petar, sin Jerolima Cambija, dobio je dozvolu splitskoga kneza da može izgraditi jednu ili više utvrđenih zgrada radi sigurnosti svoje obitelji i ostalih stanovnika koji su živjeli u blizini. Kako bi seljaci našli zaklon od neprijatelja, 1566. godine Franjo Cambi, kapetan u mletačkoj vojsci, utvrdio je selo oko okrugle kule i nad nadvratnikom sjeveroistočnih vrata sela postavio natpis:

„*MAIORCURAM CAMBI FRANCISCE SECUTUSHOCSTRUIS
AGRICOLATUTUS AB HOSTEFIAT MDLXVI*“.

Zajedno s bratom Petrom, podigao je 1589. u selu pored oble kule još jednu kuću na koju su postavili dva natpisa. U jednom natpisu ističu svoju bratsku slogu, koja mora biti primjer nećacima, a u drugom ispod grba naglašavaju da se ističu mudrošću i oružjem. Margarita, kći Jerolima Cambija, udala se za trogirskog lječnika Mihovila Lippea. Njihovi sinovi Jerolim, Dujam, Franjo i svećenik Ivan naslijedili su kaštel svog ujaka Petra na Poždorinama, koji se otada naziva Kaštel Lippeo. U prvoj polovici XVII. stoljeća spominje se trogirski plemićka obitelj Lascaris kao suvlasnik Kaštela Lippea, te vlasnik više zemalja na području Kambelovca i Gomilice, gdje se jedno područje naziva Laškarevo.

Sadašnji Kambelovac razvio se oko nekoliko jezgri, čiji su se nazivi očuvali do XIX. stoljeća kao Piškera, Lippeo, Grisogono i Cambi, ali je za cijelo naselje prevladao naziv Kaštel Kambelovac. Tome su se suprotstavljali Dudanovi, koji su sve do tridesetih godina XIX. stoljeća nekadašnji Kaštel Lippeo nazivali Kaštel Dudan.¹⁶

Kaštel Piškera

Na području zvanom Piškera, u blizini kaštela Jerolima Cambija, izgradili su seljaci sela Kruševika dva kaštela koja su se nazivala Velika i Mala Piškera ili, kako ih navodi 1525. godine splitski knez G. B. Molin, *Castelo de Pischera grande e piccola*.¹⁷ Utvrda je u potpunosti dovršena i to je jedini kaštel na Kaštelanskom području što su ga za sebe izgradili sami seljaci. Međutim, čim je kaštel bio završen, Jerolim Cambi je od većine seljaka Kruševika otkupio njihove dijelove ostavivši ih i dalje njima na korištenje.

Kaštel Grisogono

Plemićka obitelj Grisogono¹⁸ imala je sedamdesetih godina XVI. stoljeća svoje posjede na području Kambelovca i Gomilice. Kaštel u Kambelovcu na zemljovidima iz tog razdoblja bio je istaknutiji od Cambijeve okrugle kule. Oko kaštela nalazilo se malo naselje njihovih kolona. Grisogonovi su posjedovali i dio Lippeova kaštela na Poždorinama, a Juraj Grisogono 1766. godine kupio je dio prostora u Piškero.

Kaštel Kuparić

Splitski knez i kapetan Ivan Molin u opisu splitskog područja 1526. godine spominje i kaštel obitelji Kuparić na malom otočiću koji se nazivao Skradinik ili *Isoletta*, Otočić, a danas se naziva Barbarinac. Kaštel Kuparić pružao je zaštitu seljacima sela Smoljevca u Dilatu.

PODMORIJE ILI TROGIRSKO VELO POLJE – DONJA KAŠTELA

Kaštel Vitturi – Lukšić

Trogirski plemići Nikola i Jerolim Vitturi zatražili su 1487. godine od trogirskog kneza Karla Pesara dozvolu da izgrade kaštel uz obvezu da će za svoje težake oko kaštela podići naselje koje će opasati bedemom. Molba im je odobrena, a radovi na izgradnji kaštela i utvrđenoga sela trajali su do 1537. godine, *kada je trogirski kovač Petar, porijeklom iz Sućurca, izradio tri ključa za seoska vrata*.¹⁹ Konačni izgled kaštel je dobio 1564., što potvrđuje natpis na galeriji u dvorištu kaštela. Tijekom mletačke i austrijske uprave mjesto se nazivalo *Castel Vitturi*. Budući da je narod obitelj Vitturi zvao Lušići po Lukši Vitturiju, koji je živio u XIV. stoljeću, kaštel i mjesto dobili su naziv *Lušić*. U drugoj polovici XIX. stoljeća mjesto je službeno nazvano Kaštel Lukšić.

Splitska plemićka obitelj Tartalja (*Tartaglia*) izgradila je u prvoj polovici XVII. stoljeća, na području Kaštel Lukšića između Vitturijeva kaštela i Rušince, svoj kaštel. U XIX. stoljeću vlasnik kaštela bila je obitelj Ambrozini, a početkom XX. stoljeća na tom mjestu izgrađen je pansion dr. Henrika Šoulavyja.

Kaštel Stari

Ugledna i bogata trogirski plemićka obitelj Cipiko, *Cippico*, *Cepio*, *Čipiko* imala je svoje posjede u Velom polju. Istaknuti član obitelji bio je Koriolano (*Coriolano*) Cipiko, sin Petra (1425. – 1494.) koji je bio zapovjednik trogirski galije za vrijeme mletačko-turskog rata (1470. – 1474.). Trogirski knez Troil Malipiero izdao je 16. kolovoza 1476. Koriolanu Cipiku povelju kojom mu dozvoljava da o svom trošku izgradi kaštel kod crkve sv. Petra, oko kojeg će se uz njegovo dopuštenje naseliti ugroženi seljaci. Koriolano je naselje morao utvrditi jarkom i nasipom, a za stoku izgraditi sklonište. Izgradnja Koriolanova kaštela završena je 1481. godine. U velikom požaru 1490. koji je zahvatio kaštel stradala je i Koriolanova supruga. Uz pomoć mletačkih vlasti, a o svom trošku, Koriolano je 1493. obnovio kaštel s tim da mu je promijenio izgled. Oko kaštela nastalo je malo naselje koje je 1507. opasano bedemom. Koriolanov kaštel i naselje oko njega nazvani su talijanskim službenim jezikom Castel Cippico. Nakon što je Pavle (*Paolo*) Cipiko, nećak Koriolana, 1512. godine²⁰ osnovao drugi kaštel, Koriolanov kaštel nazvan je Castel vecchio Cippico ili samo Castel Vecchio odnosno Kaštel Stari, dok je Pavlov kaštel nazvan Castelnuovo Cippico ili Castelnuovo.

Kaštel Novi

Pavao Antun Cipiko zatražio je 1512. godine dozvolu za izgradnju kaštela i sela oko njega na morskim hridima blizu crkve sv. Petra od Klobučca. Trogirski knez Alviz Orio odobrio je tu izgradnju i to na prostoru uz obalu od granice Štafilića do Cegina kaštela. Kaštel Pavla Cipika nazvan je Castelnuovo Cippico ili Castel Nuovo, odnosno Novi. Kaštel Novi Turci su opljačkali 1517., a početkom 1524. teško je stradao u požaru.

Kaštel Štafilić Stafileo

Kako bi zaštitio svoje posjede u Velom polju, trogirski plemić Stjepan *Stefano* Štafileo *Stafileo* zatražio je 1482. godine od trogirskog kneza *Franciska Ferra* dozvolu

za izgradnju kaštela. Dozvolu za izgradnju kaštela na predjelu zvanom Koludrovac Stjepan Štafileo nije prihvatio, jer mu to područje nije izgledalo prikladno za obranu. Novu dozvolu za izgradnju kaštela na jednom morskom grebenu zapadno od crkve sv. Petra od Klobučca zatražio je 1500. godine. Trogirski knez Paolo Maripietro odobrio je izgradnju kaštela i sela oko njega, koji su dovršeni 1508. godine, o čemu svjedoči uzidana ploča na ulaznim vratima.

Kaštel Rušinac (Rosini)

Mihovilu Rosaniju Rušiniću, trogirskom plemiću, godine 1482. mletačke vlasti dozvolile su da izgradi kaštel istočno od Koriolanova kaštela na hridinama u moru²¹ oko kojega su bjegunci iz Veloga polja izgradili malo naselje. U XVII. stoljeću naselje i kaštel su napušteni. Rušinićev kaštel kupio je i popravio 1678. trogirski plemić Ivan Radoš. Početkom XVIII. stoljeća njegovi vlasnici bili su trogirski građani Mušure, a u XIX. stoljeću kupila ga je splitska plemićka obitelj Capogrosso.

Kaštel Andreis i Kaštel Cega

Zapadno od Koriolanova kaštela, izgrađena su dva manja kaštela. Mletačka vlast izdala je 1482. godine dozvolu Andriji Cegi za izgradnju kaštela. Budući da on i njegovi nasljednici nisu mogli započeti gradnju,²² svoju dozvolu prepustili su Ivanu i Pavlu Andreisu koji su izgradili jedan manji kaštel. Andrija Cega ponovno je zatražio 1487. godine dozvolu za izgradnju kaštela s naseljem oko njega te ga je 1501. godine izgradio o svom trošku.

Kaštel Nehaj (Lodi, Papali)

Trogirski knez Ivan de Garzoni dozvolio je 1548. godine braći Ludoviku i Ivanu Lodiju da zapadno od Kaštel Štafilića, na malom rtu grade svoj kaštel. Kaštel je ostao nedovršen jer su tijekom gradnje braća umrla. Kaštel nikad nije dovršen, a razlozi bi se mogli pronaći u nedostatku muških nasljednika ili u nebrizi obitelji. Iz tog razloga kaštel je u narodu i prozvan Nehaj ili Ne'aj. Premda nedovršen, služio je određenoj svrsi, budući da su se oko njega naselile uskočke izbjeglice. Krajem XVII. stoljeća kaštel je prešao u vlasništvo splitske plemićke obitelji Papalić (*Papali*), pa se otada naziva po novim vlasnicima.

Kaštel Dragač (Dragalj, Dračić) i Kaštel Kvarko (Quarco)

U predjelu zvanom Bile, smještenom zapadno od Nehaja, 1543. počeo je graditi svoj kaštel Trogiranin Matija Dragač. Izgleda da je Dragač završio

izgradnju kaštela, ali nije uspio izgraditi selo. Njegovi nasljednici su ga zapustili, tako da su već sredinom XVII. stoljeća od njega ostale same ruševine. U blizini Dragačeva sagradio je trogirski plemić Ivan Kvarco (*Quarco*) 1558. godine svoj kaštel, oko kojega je nastalo malo naselje koje su naselile izbjeglice iz unutrašnjosti. Kaštel je ubrzo napušten te prepušten propadanju.

RAZVOJ TURIZMA U KAŠTELIMA

Prirodne i kulturne ljepote Kaštelanskog zaljeva te blagodati njegova podneblja, blaga klima, uređeni prostori i naselja od davnina su privlačili putopisce, književnike, umjetnike, kraljeve, careve te druge strance²³ koji su tu boravili već od XVIII. stoljeća. Zbog prometne izoliranosti te loših higijenskih uvjeta koji su u to vrijeme vladali u zbijenim seoskim jezgrama, u Kaštelima se razvio samo izletnički tip turizma. Gosti su dolazili na jednodnevne izlete, obilazeći kulturno-povijesne znamenitosti i prirodne ljepote Kaštelanskog zaljeva. Povoljne prilike za razvoj kaštelanskog turizma nastaju u drugoj polovici XIX. stoljeća uvođenjem javne petrolejske rasvjete, otvaranjem poštansko-telegrafskog ureda u Kaštel Starom te uspostavljanjem parobrodskih veza sa Splitom, Rijekom i Trstom. Godine 1877. otvorena je željeznička pruga Split – Siverić – Šibenik s glavnom postajom u Kaštel Starome.²⁴ Taj događaj možemo smatrati početkom turizma u Kaštelima. Pored svih nedostataka, krajem XIX. stoljeća Kaštela sve više privlače turiste iz srednje Europe koji tu dolaze radi liječenja i odmora. Glavna sezona bila je u zimskim mjesecima, kada su izraženije blagodati mediteranskog podneblja u odnosu na srednjoeuropski prostor.²⁵ Prvi međunarodni Kongres za starokršćansku arheologiju, održan u Solinu u kolovozu 1894. godine, potaknuo je dolazak prvih većih skupina gostiju, uglavnom iz Njemačke. Turiste su u početku dočekivali gradski odličnici. Tako je i don Frane Bulić bio vodič uglednim gostima koji su se divili kulturnoj baštini Solina i Splita.²⁶ Zbog sve većeg broja gostiju, češki i austrijski hotelijeri prave planove o izgradnji lječilišta i hotela u Donjim Kaštelima. Kaštelanski intelektualci i gospodarstvenici uvidjeli su značenje turizma kao nove gospodarske grane. Tako je u rujnu 1899. u Donjim Kaštelima osnovano *Društvo za ustanovljenje lječilišta i podignuće kupališta na obali Donjih Kaštela*.²⁷ Cilj društva bio je poboljšanje turističke ponude izgradnjom kupališta, restorana i kavane, uređenjem javnih parkova te prilagodbom privatnih stanova potrebama gostiju. Za predsjednika društva

izabran je Ruđero Fanfonja *Ruggero Fanfogna*.²⁸ U kolovozu 1903., zbog nesloge članova i slabe potpore općinskih vlasti, društvo je prestalo djelovati. Godine 1931. u Donjim Kaštelima osnovano je *Društvo za saobraćaj putnika i poljepšanje mjesta*. U *Promicateljnom odboru društva* bili su: dr. Ante Matijaca, gg. Zaneta, Pavičić, Katalinić, Cipico, Poparić i Lukas.²⁹ Prvu zgradu na Kaštelanskoj rivijeri sa svrhom iznajmljivanja turistima izgradio je na Rušincu 1901. godine Antun Mlikota, veletrgovac iz Kaštel Lukšića. Bila je to velika kuća na tri kata s deset do dvanaest soba na svakom katu. Tri godine kasnije, Antun Mlikota je bankrotirao, a njegova kuća prodana na javnoj dražbi. Početna godina za razvoj organiziranog turizma u Kaštelima svakako je 1909. Naime, mladi češki liječnik Henrik Šoulavy³⁰ otvorio je u Kaštel Lukšiću prvi turistički pansion s uređenom plažom za kupaće pod nazivom *Klimatska štacija*. Osim gostiju iz Češke, tu su boravili i turisti iz drugih zemalja srednje Europe. Uviđajući sve veći značaj turizma za razvoj gospodarstva, i Kaštelani su počeli raditi na njegovom unapređenju. U Kaštel Starome 1909. otvoren je manji hotel, nazvan po imenu vlasnika *Hotel Rosandić*. Zatim su otvoreni pansioni *Bartulica*, *Poparić*, te *Villa Fanfogna*. U Kaštel Sućurcu 1911. Stjepan Alfirević izgradio je prvi hotel koji se nalazio u šumi na obali.³¹

Tridesetih godina XX. stoljeća dosta se radilo na promicanju turizma i na izgradnji i uređenju Kaštela. U prvom polugodištu 1930.³² godine na kaštelanskoj rivijeri provedena je elektrifikacija te izgrađen vodovod kroz Kaštela do Trogira. Iste godine izvršilo se betoniranje obala u Kaštel Starom i Kaštel Novom u dužini od 450 m i širini od 5,50, a postavljene su i javne betonske sjedalice.³³ Prema izvještaju za 1930., ukupan broj turista bio je 703 i to u Kaštel Novom, Kaštel Starom i Kaštel Štafliću, a broj noćenja iznosio je 6412 dana. Gosti su bili smješteni u tri hotela sa 60 soba, sedam gostiona sa 30 soba te 52 privatne sobe. Postotak turista bio je sljedeći: Jugoslavena 61, Čeha 21, Austrijanaca 2 te ostalih 16 posto.³⁴ Uz već postojeći željeznički i brodski promet, dana 16. lipnja 1931. svečano je uveden zračni saobraćaj i to na linijama Split – Sušak – Zagreb – Sarajevo – Beograd.³⁵ Na kaštelanskoj rivijeri 1933. godine radili su sljedeći ugostiteljski objekti:³⁶

Kaštel Štaflić: *Hotel-pension Budanko s gostionicom na moru; pensioni: Viktorija, Ergovac, Češki pension, privatni stanovi.*

Kod Nehaja: *Pension Nehaj.*

Kaštel Novi: *Hotel Rivijera Poparić, privatni stanovi.*

Kaštel Stari: *Hoteli: Palace – Hotel Kaštela (dr. Petar Kamber) i Depadance Vila Nika, Hotel Rosandić. Privatni stanovi.*

Kaštel Lukšić: *Hotel-pension Dr. Šoulavi s kupalištem. Vila Justiniana. Priv. stanovi. Gostionice: Relja, Biliskov.*

Kaštel Kambelovac: *Stanovi: Vila Cambj. Gospodarstvo: Dračin, Gančević.*

Kaštel Gomilica: *Gospodarstva: Pavlov, Rokov i privatni stanovi.*

Kaštel Sućurac: *Gospodarstva Alfrević, Brančević, Ganza, Luketić. Priv. stanovi.*

U časopisu *HOTELIJER* objavljen je članak pod naslovom *Naši ciljevi – Napredak hotelijerstva*, gdje je pored ostalog napisano: *Preduslovi razvitka su tu: oni leže u ljepoti primorja, koje slovi kao jedan od najljepših krajeva zemaljske kugle, dalje (i to prije svega) u radnoj snazi inteligenciji našeg svijeta, koji kao stari pomorski narod posjeduje rijetki trgovački duh, te mu manjka možda samo bolji odgoj i svjetska naobrazba i – last but not least – malo više discipline.*³⁷

OBITELJ KAMBER (CAMBER)

Kamberovi su porijeklom iz okolice Sinja. U proteklih sto godina najviše ih je rođeno u Radoljicama kod Benkovca. U prošlom stoljeću iz Benkovca su odlazili u Zadar, Zagreb i Split. Danas ih najviše živi u Zadru, zatim u Grabu i Rudi kraj Sinja, Zagrebu i Benkovcu.³⁸ U splitskim maticama prezime Kamber *Camber* prvi put se javlja 1817. godine pri upisu vjenčanja Petra Kambera,³⁹ trgovca iz Rude, i Kate Morali iz Klisa. Petar Kamber i supruga mu Kata imali su trinaestoro djece: Ivan *Giovanni* (1817.),⁴⁰ Anđela *Angela* (1819. – 1888.) udana de Marchi,⁴¹ Maria Domenika *Domenica* (1822.), Jelisava Tereza Ivana *Elisabetta Teresa Giovanna* (1825.),⁴² Vicko *Vicenzo* (1826.), Vjekoslava Margarita *Luigia Margherita* (1827.), Pavao Petar *Paolo Pietro* (1829.),⁴³ Antonia Maria (1830.),⁴⁴ Jelena Ivana *Elena Giovanna* (1832.), Josip Marijan *Giuseppe Mariano* (1833.), Klement Duje *Clementa Doimo* (1834.),⁴⁵ File Maria *Filomena Maria* (1837.) i Ante Toma *Antonio Tomaso* (1838. – 1882.).⁴⁶

PAVAO Paolo Pietro KAMBER, doktor prava – javni bilježnik, puntar. Sin Petra i Kate Morali, rodio se Splitu 2. studenoga 1829., a umro u Splitu 4. prosinca 1898. u kući Giraldi na obali gdje je stanovao.⁴⁷ Godine 1860.⁴⁸ oženio se Jelisavom *Elisabettom* Capogrosso (1835. – 1908.), kćerkom Ivana Capogrossa Cavagnina i Kate Pjerotić. Pavao Kamber i supruga mu Jelisava imali su troje djece: Petar *Pietro* (1864. – 1942.), Kata *Cattarina* udana Čičin

i Ivan *Giovanni*. U razdoblju od 1840. do 1844. Pavao je pohađao Klasičnu gimnaziju u Splitu,⁴⁹ a školske godine 1847./48. završio je Filozofski studij – licej u splitskom sjemeništu.⁵⁰ Diplomirao je i doktorirao na Pravnom fakultetu.⁵¹ Od godine 1861. do 1898. bio je javni bilježnik⁵² u Splitu, a nakon njegove smrti, kancelariju je preuzeo njegov sin Petar. Godine 1862. kao predsjednik Inicijativnog odbora Čitaonice uvodni govor namjerno je održao na talijanskom jeziku, naglasivši: *Doći će dan kada će narodni jezik, podignut iz žalosnog položaja u kojem se nalazi imati počasno mjesto pokraj kultiviranog talijanskog.*⁵³ Uz Gaja Bulata, Petra Katalinića, Ivana Matošića, Matu Protića i Eduarda Tacconija, aktivno je sudjelovao u hrvatskom narodnom preporodu.

PETAR *Pietro Paolo Gregorio* KAMBER, doktor prava – javni bilježnik, športski djelatnik, vlasnik hotela *Palace* u Kaštel Starom. Sin Pavla i Jelisave Capogrosso rodio se u Splitu 12. ožujka 1864.,⁵⁴ a umro 11. prosinca 1942. u Splitu u svom stanu koji se nalazio u ulici Gospe od Zvonika 1/II.⁵⁵ Godine 1896. prvi put se oženio Nikolinom Velat (1865. – 1918.), kćerkom Ante i pok. Jelene Karaman iz Prugova,⁵⁶ s kojom je imao sedmero djece: Pavu, Ivu, Elizabetu Elzu, Jelenu, Maricu, Josipu Pinu, Anticu.⁵⁷ S drugom suprugom Marijom Ugrin imao je troje djece: Krunoslava, Katju i Serđa.⁵⁸ Klasičnu gimnaziju u Splitu završio je 1881.⁵⁹ te diplomirao pravo i doktorirao na Sveučilištu *Universitate Litterarum Vindobonensi* u Beču 1886. godine.⁶⁰ Po povratku u Split godine 1892., kao *odvjetnički kandidat* položio je ispit za vršenje *Odvjetništva*, a dana 26. lipnja 1894. položio je zakletvu kao *vještak tumač od Njemačkog jezika u Hrvatskom-Talijanskom*.⁶¹ Javnobilježničku službu obavljao je u Vrlici i Trogiru, a odlukom Komore 1929. imenovan je zamjenikom pokojnog bilježnika Jerka Conte Albertija u Splitu.⁶² Kao javni bilježnik radio je u Splitu do 1942. godine. Tijekom studija u Beču bio je član bečkog veslačkog kluba *Albatrosi Nautilus* iz Klagenfurta.⁶³ Već se tada bavio mišlju o osnutku veslačkog kluba u Splitu. Dana 20. srpnja 1890. osnovan je veslački i jedriličarski klub *Adria* odnosno *Rowing & Yachting Club Adria* s jedinim ciljem – *razvijanje pomorskog sporta*.⁶⁴ Predsjednici kluba bili su: dr. Petar Kamber (1890. – 1896.), Vjekoslav Katalinić (1896. – 1909.), ing. Konstantin Foche (1909.), Rikard Savo (1910.), Cosimo Stalio i Frane Rismondo (1911. – 1912.) te Antun Toni *conte* Pavlović (1912. – 1928.). Nakon gašenja kluba 1928. godine, čamci su bili ustupljeni *Gusaru* u čiji se rad

uključio veslački dio članstva, dok su se jedriličari uključili u rad Jedriličarskog kluba *Labud*.

Kao prvi kaštelanski hotelijer isticao je da budućnost Kaštela ovisi o očuvanju prirodnih i kulturnih dobara koje su prvi uvjet za razvoj turizma. Ideju o stvaranju velikog posjeda osmišljenog za tu svrhu počeo je ostvarivati 1899. godine molbom upućenoj Općini Novskoj za kupnju čest. zem. 1622 k.o. Kaštel Stari. Godine 1902. na kupljenom zemljištu izgradio je vilu *Niku* te uredio pristanište i plažu. U razdoblju od 1904. do 1917. otkupio je od Splitske biskupske menze i privatnih osoba parcele na predjelu Štalija i Gostinja, oslobodivši ih težačkih tereta,⁶⁵ a od majke Jelisave Capogrosso naslijedio je čest. zem. 1590 i čest. zem. 1613. Na tako oblikovanom posjedu formirao je perivoj s mediteranskim i egzotičnim biljem, vinograd s američkom vrstom loze koja se pokazala otpornija od domaće, voćnjak, maslinik i povrtnjak. Godine 1921. započeo je gradnju Hotela s popratnim objektima. Radovi su trajali sedam godina odnosno do svibnja 1928.⁶⁶ kada je hotel nazvan *Palace* svečano otvoren.

Uz imanje u Kaštel Starom na predjelu Štalije i Gostinj, njegovu nepokretnu imovinu sačinjavali su tereni i zgrade u Splitu, Sinju i Dicmu. Pokretna imovina sastojala se od pokućstva i kućnih potrepština u kućama u Splitu, Trogiru, u vili Niki, tri broda *cutter, passara, canotto*, dionice *Jachtclub & Cutter*, Kaštelanske plovidbe u Splitu, *Narodnog lista Nazionale, Societa' Enologica*, Ljubljanske kreditne banke, I. Pučke dalmatinske banke, životnog osiguranja kod *Assicurazioni Generali* iz Trsta, odjevnih predmeta i drugih osobnih stvari te gotovine pohranjene u I. dalmatinskoj banci *I. Banca Popolare Dalmata*.⁶⁷

VILA NIKA

Prvi teren označen kao čest. zem 1622 k.o. Kaštel Stari na predjelu zvanom *Stalje* Štalije dr. Petar Kamber kupio je 1900. godine na javnoj dražbi koju je raspisala *Uprava Općine Novske kod Trogira* za iznos od 400 kruna. Naime, 1899. godine dr. Petar Kamber uputio je dopis Općinskom upraviteljstvu u Novom kod Trogira kojim moli da mu se proda čest. zem. 1622.⁶⁸ Dražba je održana dana 21. srpnja 1900. godine. Uvjeti prodaje prikazani su kroz 12 točaka s tim da je posebno zanimljiva točka broj 5, koja glasi: *Dostati će se gori naznačena nekretnina najboljem nudiocu, ako se obveže da će što prije i što ljepše podignuti zgradu, pa zato će on biti dužan, da pokaže Upraviteljstvu nacrt zgrade, kojoj će upraviteljstvo moći prigovoriti u pogledu vanjskog oblika i uresa, a dotičnik biti*

*će dužan da učini popravke označene mu od Upraviteljstva.*⁶⁹ Prema uvjetima iz točke 11. kojom se obvezuje kupca da mora započeti izgradnju kuće u roku od dvije godine od upisa u posjed, a dovršiti je kroz godinu dana, gradnja vile *ljetnovnika* započela je 4. kolovoza 1902. godine. Vilu dvokatnicu s podrumom i potkrovljem u secesijskom stilu s lokalnim mediteranskim i importiranim sjevernjačkim obilježjima *koja joj daju izgled minijaturnog dvorca ljetnikovca*⁷⁰ nazvao je po svojoj prvoj supruzi Nikolini Velat.⁷¹ Ispred vile uz plažu⁷² bio je izgrađen i mali gat.⁷³ Godine 1912. kupoprodajnom pogodbom⁷⁴ kupio je od C. K. Erar dio žala ili morskog dna površine 400 m² po cijeni od 50 para za m². Iste godine dr. Kamber podnio je zahtjev za produženje od 10 m čest. zem. 1622/3. što u naravi predstavlja pristaništa pred vilom Nikom.⁷⁵ C. K. Pomorska Vlada u Splitu, odlukom od 18. lipnja 1912. br. 13287, dozvolila je produženje pristaništa, po nacrtu priloženom uz molbu, uz uvjet da radovi budu izvedeni pod *nadzorom c. k. građevnog nadpovjerenika c. k. Pomorske Vlade, izloženog u Splitu, gosp. Inž. J. Linardovića*, te da pristanište ostaje javno dobro svakom pristupačno, a prolaz do ceste stalno otvoren.⁷⁶ Prvi perivoj zasadio je na čest. zem. 1622/1 i 1622/2 oko vile Nike uz more. Ljepotu i udobnost perivoja opisao je sam dr. Kamber u pismu koje je uputio predstavniku Nabavljачkih zadruga u Beogradu⁷⁷... *kad je bila gradjena Villa Nika prije Palac Hotela N. Veličanstvo naš sadašnji Kralj Petar tada Kraljević ljetovao je u K. Kambelovcu u Villi Conte Cambj gdje nije bilo hlada pak je Milostiva naša Kraljica došla jedan dan k meni sa glasovitim arheologom blagopokojnim dr. Franom Bulićem i Miss Bell zamoliti me neka dopuštam da Kraljević dodje svako jutro do podne u moj park (koji je sad na istoku bivšeg Palace Hotela) da se igra ispod borova i jela koje sam ja vlastitom rukom posadio i koji su sada dosegli do krova od Hotela.* Godine 1921. u vili je boravila operna primadona Milka Trnina. Svoje oduševljenje vilom Nikom, Kaštelima, Trogirom i Splitom iskazala je mišlju o ponovnom dolasku na ljetno ili početkom jeseni.⁷⁸ Izgradnjom hotela *Palace*, vila *Nika* dobiva naziv *Villa Dependance* u kojoj se nalaze 10 soba, konoba za vino, mansarda te druge popratne prostorije.

HOTEL PALACE

Zamišljeni plan formiranja posjeda na oko 25⁷⁹ ha površine, postupno se izgrađivao pod stalnim nadzorom dr. Kambera. Sadilo se mediteransko bilje, vinogradi, maslinici i druga razna vegetacija, oblikovane su aleje i putevi. Zbog

estetskih i praktičnih razloga, prvobitan plan da se podigne jedna velika zgrada na samom su početku izmijenili komisija i dr. Kamber. Prihvaćen je jednoglasno sistem *pawillon-a*⁸⁰ koji se idealno uklapao u postojeći krajolik. Po tom principu izgrađena je najprije vila *Nika*. Godine 1921. postavljen je temeljni kamen za gradnju zgrade *Hotel – Pansiona*. Prema projektu građevinskog poduzetnika Antona Srđara, hotel je izgrađen u neohistoricističkom stilu koji je bio svojstven za razdoblje 20-ih i 30-ih godina XX. stoljeća, a trijem hotela odavao je mediteranski pečat.⁸¹ Izgrađen po najmodernijim principima tog vremena, imao je 28 soba. Dvokrevetne i jednokrevetne sobe bile su namještene luksuznim pokućstvom, raznim ukrasnim detaljima i slikama, imale su provedenu tekuću vodu i električnu rasvjetu.⁸² Prostrani restoran bio je dug 20 m, 7 m širok i 6 m visok s ložom za glazbu u *Hochparterreu* gdje se posluživala *domaća i bečka kuhinja*.⁸³ U podzemlju su bili velika dvorana, kuhinja i odjel za terapiju toplim morskim kupeljima. U blizini hotela izgrađen je *Kiosk* za buffet, trafikku i slično. Uz uređenu plažu i šetnicu,⁸⁴ hotel je imao izgrađene teniske terene, igralište, igralište za djecu, šumicu zasađenu pinijama u kojoj je bio vrtni restoran i ljetni podij za ples, parkove, vinograd, voćnjak i maslinik. Hotel *Palace*, jedan od najljepših hotela u Dalmaciji, osim ljepote samog krajolika, imao je pogodnost što je smješten između glavnih kopnenih i pomorskih puteva. Na sjevernoj strani posjeda prolazila je državna cesta Trogir – Kaštela – Split, *autobus pruga*, te željeznička pruga Ljubljana – Zagreb – Karlovac – Split, s postajama u Kaštel Starom i Kaštel Lukšiću. S južne strane Jadranska plovidba održavala je brodsku liniju Split – Kaštela – Trogir od 4 do 6 puta dnevno. U promicanju turizma na Kaštelanskoj rivijeri, predstavljanju posjeda te u pronalaženju mogućih investitora koji bi ulagali u izgradnju i opremu hotela, dr. Kamberu pomagao je sin dr. Pave Kamber. U pismu upućenom ocu iz Graca od 12. XI. 1923.⁸⁵ među ostalim je napisao: *Treba još poraditi na ozbiljnoj i solidnoj propagandi. Treba nastojati da ime „Kaštela“ postane poznato kao predjel, koji je stvoren, da postane „rivijerom“, jer je teško, da će se netko upuštati u taj „posao“, kad ne zna ni gdje leže uopće ta „Kaštela“. Valjalo bi šaljati ukusne i efektne fotografije u zagrebačke, beogradske i praške ilustracije; valjalo bi pisati o Kaštelima u novinama, te preštampati i eventualno ono, što je već pisao (Hermann, Wendel, Moritz, Bard itd.) Za sad treba još raditi u ovom smjeru, pa će tada Kaštela, da postanu „zrela“ za ono veliko poduzeće, koje si ti zamislio. Nemoj-za Boga-da se upuštaš eventualno u kakva polovična, nesolidna i sitna poduzeća sam zato da se stvar „jednom pomakne“*,

jer bi time propalo i poduzeće i sve tvoje lijepe sanje. Budući da uz sav mogući napor nisu uspjeli pronaći investitora ni osnovati dioničko društvo, godine 1927. dr. Kamber odlučio je podići hipotekarni kredit kod Državne hipotekarne banke Filijala Split. Glavnica podignutog kredita iznosila je 1.425.000 dinara uz godišnju kamatu od 9 %, a za polog dao je cjelokupni posjed. Svjetska gospodarska kriza tridesetih godina prošlog stoljeća loše se odrazila i na poslovanje hotela *Palace*. Dr. Kamber pokušao je prodati Hotel Središnjem uredu za osiguranje radnika,⁸⁶ međutim prodaja nije uspjela jer je Ministarstvo trgovine i industrije ispostavilo opću zabranu, kojom državne vlasti odnosno ustanove nisu smjele kupovati gotove objekte, pogotovo hotelske zgrade, *a koje služe za potrebe saobraćaja stranaca, već takve objekte moraju sami graditi.* Posjed je 1930. godine pokušao prodati ing. Leonard Brajević po procijenjenoj vrijednosti od 5.000.000 dinara.⁸⁷ Kompleks nije prodan, a zbog financijskih problema dr. Kamber nije uspio redovito otplaćivati pristigle anuitete pa je godine 1936. vlasništvo nad Hotelom i čitavim posjedom preuzela Državna hipotekarna banka Kraljevine Jugoslavije. Banka je od dr. Kambera potraživala iznos od 1.850.000 dinara, a isti posjed banka je prodala 1937. Savezu nabavljačkih zadruga u Beogradu za 3.000.000 dinara.⁸⁸ Na javnoj dražbi prodana je nepokretna imovina, dok se pokretna imovina kao namještaj spavaćih soba, radni stolovi, inventar restorana i vile Nike prodavala pojedinačno. Navodno je Hipotekarna banka isplatila dr. Kamberu razliku u cijeni koju je postigla prilikom prodaje hotela.⁸⁹

NACRTI HOTELA *PALACE*⁹⁰

Za izgradnju kompleksa postojala su tri plana: I. Plan, tzv. *manji plan*, za čiju je realizaciju trebala suma od oko 2.000.000 din., II. Plan, tzv. *srednji plan*, koštao bi oko 3.700.000 din., dok je za III. Plan, tzv. *veliki prvotni projekt*, trebalo utrošiti svotu od oko 6.000.000 din.⁹¹ Godine 1925. vjerojatno svi nacrti nisu još bili izrađeni jer se sin Pave u pismu upućenom dr. Kamberu žali riječima *Grjehota, da nijesu nacrti kompletni, jer da imam sve potpuno, bio bih već mogao zgotoviti tablicu rentabilnosti. Sa ovim krnjim nacrtima ne mogu izračunati tačni rentabilitet, pa tako nije moguće predati još expose.* Ujedno moli *da Srdar napravi a tamburo battente kompletne nacрте.*⁹² Pet godina poslije, nacrti Hotela koje je izradio građevinski poduzetnik Anton Srdar nalazili su se kod sina Ive.⁹³

U osobnom fondu dr. Petra Kambera sačuvane su ozolid⁹⁴ kopije nacrti hotela *Palace* na papiru i to: južno, zapadno i istočno pročelje, vertikalni presjek,

prvi kat i potkrovlje te nacrt južnog pročelja i prizemlja nacrtan olovkom na papiru koji je izradio Anton Srdar. Uz nacрте Hotela, sačuvana je i *Shematska Škica Komplexa i hotelskog etablissement-a dra P. Kambera u K. Starom i Lukšiću* te skica hotela iz 1913. godine.

PROĆELJE. K. MORU I PRIZEMLJE

Originalnu skicu nacрта izradio je A. Srdar tehnikom olovke na papiru blago hrapave površine, veličine 29 cm × 48 cm, presavijenog po sredini. U lijevom kutu nacрта nalazi se crni štambilj *GRAĐEVINSKO PODUZEĆE ANTON SRDAR K. GOMILICA*, a u desnom naslov pisan olovkom *PROĆELJE. K. MORU*. Prikazan je hotel na četiri etaže odnosno podrum, prizemlje, kat i potkrovlje. Prizemlje je podijeljeno na vanjski i unutrašnji dio. Vanjski dio zamišljen je s dvije lođe jednake veličine i dvije terase, velika sa stepeništem na južnom pročelju i manja na zapadnom. Unutrašnji dio sastojao se od dvorane restorana, salona, tezge, dizala, dva zahoda, garderobe i stubišta.

PROĆELJE -K- PODNEVU

Nacrt južnog pročelja prikazan je na ozolid-kopiji na papiru svijetlobež boje, veličine 42 cm × 26 cm. Rubovi papira su poderani i dijelom zgužvani, ali je nacrt ostao neoštećen. U lijevom je kutu napisano velikim štampanim slovima *OSNOVA-ZA- NOVOGRADNJU-PENSIONA -DR. PETRA- KAMBERA - U-KAŠTEL-STAROM-NA-ČESTICI -ZEM- BR*. Ispod natpisa, podcrtan crvenom olovkom, nalazi se naziv nacрта *PROĆELJE -K- PODNEVU*. U desnom kutu je ljubičasti štambilj ispisan kapitalnom majuskulom *GRAĐEVNO PODUZEĆE ANTON SRDAR K. GOMILICA* te zalijepljena taksena marka od 2 dinara s pečatom *SRESKI SUD TROGIR*. U desnom donjem kutu naznačeni su datum 15.-VIII 1921. i potpis *ASrdarisp.zid. majstor*.

Premda asimetrično i razigrano, južno pročelje izgleda veoma skladno i profinjeno. U prizemnoj etaži nalazi se ukupno šest lučnih otvora, tri u centralnom dijelu, dva na istočnoj strani i jedan na zapadnoj. U sredini centralnog dijela nalazi se stepenište. Na prvom i drugom katu te u potkrovlju otvori su pravokutni, smješteni u skladu s lučnim otvorima u prizemlju, a dvoetažna veranda pridonijela je luksuznom izgledu hotela. Podnožje je obloženo kamenom rustične obrade. Na razvedenom krovu nalaze se dva luminara, veći po sredini krovišta i manji na istočnom dijelu.

PROČELJE -K- ZAPADU

Sačuvana su dva nacrti zapadnoga pročelja. Jedan je ozolid-kopija na papiru bež boje, veličine 42 cm × 26 cm. Rubovi papira i nešto središnjeg dijela su poderani i pohabani te je zbog toga nacrt oštećen. Na desnoj strani nalazi se crvenom olovkom podcrtan naziv *PROČELJE -K- ZAPADU* te štambilj A. Srdara i taksena marka s pečatom Sreskog suda u Trogiru. Druga ozolid-kopija nacrtu izrađena je na papiru prljavobijele boje, veličine 40 cm × 23 cm, koji je oštećen na rubovima, ali je nacrt ostao u potpunosti sačuvan. Zapadno pročelje, kao i južno, ima veoma raskošan izgled.

PROČELJE -K- ISTOKU

Sačuvana su dva nacrti istočnog pročelja. Jedan je ozolid-kopija na papiru bež boje, veličine 42 cm × 26 cm. Rubovi papira su poderani, ali nacrt nije oštećen. Na lijevoj strani nalazi se crvenom olovkom podcrtan naziv *PROČELJE -K- ISTOKU*, dok su štambilj A. Srdara i taksena marka s pečatom Sreskog suda u Trogiru u desnom kutu nacrtu. Druga ozolid-kopija izrađena je na papiru prljavobijele boje, veličine 40 cm × 23 cm, koja je dosta oštećena na rubovima. Glavni ulaz u hotel nalazio se na južnom pročelju.

PRESJEK-A-B

Sačuvana su dva nacrtu presjeka hotela. Jedan je ozolid-kopija na bež papiru, na rubovima oštećena, veličine 37 cm × 26 cm. Na desnoj strani nacrtu podcrtan je crvenom olovkom naziv nacrtu *PRESJEK-A-B* te štambilj A. Srdara i taksena marka s pečatom Sreskog suda u Trogiru. Druga kopija izrađena je na papiru sivkaste boje, jako oštećenom, veličine 39 cm × 26 cm. Na presjeku A-B prikazano je pet etaža hotela. Visina podruma iznosi 3,60 m s tim da je 2,20 m ispod razine zemlje, a 1,40 m iznad, visina prizemlja je 5,60 m, prvog i drugog kata 3,60 m i potkrovlja 2,20 m. Na nacrtu su još ucrtane dimenzije debljine zidova, veličine otvora i stubišta.

PRVI - KAT

Nacrt je prikazan na ozolid-kopiji na papiru bež boje, veličine 37 cm × 26 cm, malo poderan na rubovima. Na lijevoj strani je natpis podcrtan crvenom olovkom *PRVI - KAT*, u desnom gornjem kutu nalazi se štambilj Antona Srdara, a u donjem je zalijepljena taksena marka od dva dinara s pečatom

Sreskog suda u Trogiru. Na prvom katu ucrtano je sedam soba različitih veličina,⁹⁵ jedna kupaonica i zahod, hodnik i stepenište te tri lođe. Nacrt je izrađen u omjeru 1:100 s upisanim dužinama i širinama vanjskih i unutarnjih zidova, otvora i stubišta.

PODKROVLJE

Nacrt je prikazan na ozolid-kopiji na papiru smeđe boje, veličine 37 cm × 26 cm, poderan na rubovima. Na desnoj strani upisan je naziv, podcrtan crvenom olovkom, *PODKROVLJE*, a u desnom kutu je štambilj Antona Srdara i zalijepljena taksena marka od dva dinara s pečatom Sreskog kotarskog suda Trogir. U potkrovlju je ucrtano sedam soba različitih veličina,⁹⁶ hodnik i jedan zahod, a u sjevernom uglu istočnog dijela hotela ucrtan je *reservoir vode* s naznačenim dužinama i širinama vanjskih i unutarnjih zidova, otvora i stubišta.

ZAKLJUČAK

O dr. Petru Kamberu kao ličnosti i o posljedicama njegova financijskog sloma, napisao je ban Primorske banovine dr. Mirko Buić u dopisu od 25. veljače 1939., što ga je uputio Ivanu Jelačinu ml. v.d. predstojniku Ljubljanske kreditne banke d.d. u Ljubljani: *Gospodin dr. Petar Kamber, o kome Vam ne treba da pišem, jer ga već decenijama Vaš zavod znade i kao bivšeg cenzora i notara i.t.d. a nadasve čestitog i dobrog čovjeka. nesretnim sticajem prilika nastradao je kao žrtva svog visokog kulturnog shvaćanja. Fanatik za sve što je lijepo, cijeloga života neumorno je radio na uredjenju naših krajeva, pošumljavanju, propagandi turizma i.t.d. i sam svojim primjerom na jednom dijelu svog bogatog imanja htio je da prednjači. Učinio je napor, kojeg nije mogao da izdrži i od tog časa počinje njegova strahovita katastrofa, u kojoj ima udjel i vaš Zavod. Ovo dana ima da uslijedi i posljednji udarac, koji ovom čestitom starom gospodinu ima da ogorči posljednje dane i baci cijelu nezabrinutu obitelj u ponor očaja... Meni je žao, što Vas molestiram, ali nemogu da se ne odazovem pozivu savjesti pri gledanju propasti jednog rijetko poštenog gospodina i njegove obitelji. Pogotovo onda kada je sve to konsekvencija – ne špekulacija, već idealnog shvatanja svog životnog zadatka.*⁹⁷

KRATICE

HR DAST	Hrvatska Republika Državni arhiv u Splitu
MKR	Matična knjiga rođenih
MKU	Matična knjiga umrlih
MKV	Matična knjiga vjenčanih
NN	Narodne novine

ARHIVSKI IZVORI

HR DAST – 19	Javni bilježnici Srednje Dalmacije
HR DAST– 57	Klasična gimnazija u Splitu
HR DAST– 179	Zbirka matičnih knjiga
HR DAST–156	Obitelj Fanfogna Garagnin
HR DAST– 635	Osobni fond dr. Petra Kambera

LITERATURA

- Sanja Acalija: *Kaštelanski turizam u kronološkom pogledu*. Kaštela 2009.
- Mladen Andreis: *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)*. Trogir 2006.
- Ivo Babić: *Prostor između Trogira i Splita*. Kaštel Novi 1991.
- Danica Božić-Bužančić: *Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu*. Split 1995.
- Fani Celio Cega: *Oprema kuće Garagnin u Kaštel Starome krajem 18. stoljeća*. Zbornik Stjepana Obada, Zadar-Split-Zagreb 2010., 355-375.
- Cijela Kaštelanska rivijera ima vodovod i elektriku*. Hotelijer – Stručni list za hotelijerstvo, Split II/1930., br. 7, 83.
- Dalmacija iz djela Austro-Ugarska monarhija, Opisana i Ilustrirana*. Spljet 1892.
- Mladen Domazet, Marin Vuletin: *Donjokaštelanska svakodnevica 1900. – 1939*. Zagreb 2002.
- Alberto Fortis: *Put po Dalmaciji*. Split 2004.
- Herci Ganza Čaljkušić: *Spomenica HVK Gusar 1914.-2004*. Split 2014.
- Kolja conte Grisogono: *Obitelj Grisogono*. Prilozi za zbornik plemićkih obitelji Hrvatskog plemićkog zbora, sv. II., Zagreb 2007.
- Hrvatski bibliografski leksikon A-Bi, sv. 1*. Zagreb 1983.
- Hrvatski bibliografski leksikon Kam-Ko, sv. 7*. Zagreb 2009.
- Zdravka Jelaska Marijan: *Grad i ljudi, 1918.-1941*. Split 2009.

- Šimun Jurišić: *Glasoviti Splićani i osobe iz splitske prošlosti*. Split 2008.
Kaštel Novi kod Trogira. Hotelijer – Stručni list za hotelijerstvo, Split III/1931., br. 5, 32.
- Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi A-Ž*. Zagreb 1983.
- Slavko Kovačić: *Filozofski studij-licej u splitskom sjemeništu od 1817. do 1856. godine*. Tristota obljetnica splitskog sjemeništa i klasične gimnazije, Split 2000.
- Jasenska Kranjčević, Mirjana Kos: *Fragmenti prekinutog vremena*. Rijeka 2013.
- Mario Nepo Kuzmanić: *Splićani obitelji i prezimena*. Split 2008.
- Francesco Madirazza: *Storia e costituzione dei comuni Dalmati*. Split 1911.
- Katja Marasović: *Nastanak i razvitak kaštelanskih utvrđenih naselja*. Glasnik Hrvatskog plemićkog zbora, Zagreb 2009., br. 12, 25-44.
- Katja Marasović: *Kaštel Cipiko u Kaštel Starome*. Prostor – znanstveni prilozi, Zagreb 2011., br. 19, 31-39.
- Katja Marasović: *Hotel Palace u Kaštel Starome*. Kaštelanski zbornik, Kaštela 2011., br. 9, 71-93.
- Duško Marović: *Povijest sporta u Splitu I*. Split 1990.
- Jadranka Matić: *Hotel Palace Perjanica kaštelanskog turizma otvara vrata 2016*. Slobodna Dalmacija, Split 2. II. 2014., 22-23.
- Napredak hotelijerstva*. Hotelijer – Stručni list za hotelijerstvo, Split I/1929., br. 1, 1-2.
- Oko jednog hotela*. Hotelijer – Stručni list za hotelijerstvo, Split II/1930., br. 1, 12.
- Vjeko Omašić: *Kaštela od prapovijesti do početka XX. stoljeća, sv. I-II*. Kaštela 2001.
- Stanko Piplović: *Izgradnja luka u Kaštelima tijekom 19. stoljeća*. Kaštelanski zbornik, Kaštela 1996., br. 5, 133-148.
- Petar Požar: *Znameniti i zaslužni Splićani te spomena vrijedne osobe u splitskoj povijesti*. Split 2001.
- Tatjana Rahovsky Šuligoj: *Fotoreprodukcije arhitekturnih in drugih načrtov*. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 2009., br. 8, 347-356.
- Ivo Rubić: *Split i njegova okolica*. Split 1930.
- Turističko organiziranje*. Hotelijer – Stručni list za hotelijerstvo, Split III/1931., br. 19-20, 220.
- Umro je don Frane Bulić*. Hotel – Oficijalni organ za hotelijerstvo i turizam jugoslavenskog i jadranskog hotelijerskog saveza, Zagreb VI/1934., br. 7-8, 119.

Vazduhoplovni saobraćaj sa Splitom. Hotelijer – Stručni list za hotelijerstvo, Split III/1931., br. 12, 119.

Mirko Vimar: *Ljeti i zimi u Jugoslaviji, ljetovališta / zimovališta / lječilišta / kupališta*. Zagreb 1933.

INTERNETSKI IZVORI

<http://demo.ctk-rijeka/Jedrenje/sportsko-i-hr.htm>

<http://www.hvk-gusar.hr/povijest/povijest.htm>

http://imehrvatsko.net/namepages/view/family_name/prezime-kamber

[http://www.matica.hr/vijenac/490/Zaboravljene %20obljetnice%20hrvatskog%20Split/](http://www.matica.hr/vijenac/490/Zaboravljene%20obljetnice%20hrvatskog%20Split/)

https://hr.wikipedia.org/wiki/Andrija_I._Gualdo

https://hr.wikipedia.org/wiki/splitsko-makarska_nadbiskupija, splitski nadbiskupi i metropoliti

https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak_Popis_splitskih_knezova_i_kapetana, Mletačka uprava (1420.-1797.)

BILJEŠKE

- ¹ *Dalmacija, iz djela Austro-Ugarska monarhija, Opisana i Ilustrovana, Prevod s njemačkog*. Split 1892., 18.
- ² *Siculi* je grčki, a *Sicum* rimski naziv za antičko naselje u kojem su se odmarali vojni veterani cara Klaudija, a nalazilo se devet rimskih milja od Solina. Siculi je porušen istovremeno kada i Solin. Dott. Francesco Madirazza: *Storia e costituzione dei comuni Dalmati*. Split 1911., 206. – Alberto Fortis: *Put po Dalmaciji*. Split 2004., 164.
- ³ Dr. Ivo Rubić: *Split i njegova okolica*. Split 1930., 25.
- ⁴ Isto, 2, 207. Samostan sv. Petra s obrambenim kulama do temelja je srušen 1419. godine.
- ⁵ Katja Marasović: *Nastanak i razvitak kaštelanskih utvrđenih naselja*. Glasnik Hrvatskog plemićkog zbora, Zagreb 2009., br. 12, 26.
- ⁶ Sanja Acalija: *Kaštelanski turizam u kronološkom pregledu uz 100 godišnjicu pansiona Šoulavy*. Kaštela 2009., 4.
- ⁷ Vjeko Omašić: *Kaštela od prapovijesti do početka XX. stoljeća. I. dio*. Kaštela 2001., 38.
- ⁸ Isto, 176.
- ⁹ Andrija I. Gualdo, *Andrea Benzi de Gualdo* (Gualdo Tadino, o. 1350. – Siona, Švicarska, 17. IV. 1437.) talijanski svećenik, splitski nadbiskup i metropolit od 1388. do 1402. i sionski biskup od 1418. do 1437. https://hr.wikipedia.org/wiki/Andrija_I._Gualdo.
- ¹⁰ Splitski nadbiskup i metropolit od 1474. do 1476. https://hr.wikipedia.org/wiki/splitsko-makarska_nadbiskupija, splitski nadbiskupi i metropoliti br. 46.
- ¹¹ Bartolomej Averoldi (Brescia, Italia, oko 1430. – Venecija prije 15. II. 1503.) Splitskim nadbiskupom imenovan je 17. IX. 1479., ali je u grad došao tek 1483. no i tada je

- uglavnom boravio u Italiji, a vikari su vodili poslove nadbiskupije. *Hrvatski bibliografski leksikon, sv. 1. A-Bi*. Zagreb 1983., 279.
- ¹² Splitski nadbiskup i metropolit od 1503. do 1514. https://hr.wikipedia.org/wiki/splitsko-makarska_nadbiskupija, splitski nadbiskupi i metropoliti br. 49.
- ¹³ Isto, 7, 191-192.
- ¹⁴ Fideicomis – vlasništvo nad zemljom koje se ne može otuđiti lat. (fides – vjera, povjerenje + committere- predati). Isto, 7, 973. – Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi A-Ž*. Zagreb 1983., 424.
- ¹⁵ Isto, 7, 182.
- ¹⁶ Isto, 191.
- ¹⁷ Isto, 188. Gian Battista da Molin, knez i kapetan od 1523. do 1526. https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak_Popis_splitskih_knezova_i_kapetana. Mletačka uprava (1420. – 1797.).
- ¹⁸ Prezime Grisogono grčkog je porijekla *Chrysogonos*. Latinski oblik prezimena *de Grisogonis* s vremenom je istisnut sadašnjim oblikom Grisogono. Splitska plemićka obitelj Grisogono imala je svoje posjede i u Kaštelanskom polju kao i svoj kaštel u Kambelovcu. Kolja conte Grisogono: *Obitelj Grisogono*. Prilozi za zbornik plemićkih obitelji Hrvatskog plemićkog zbora, sv. II., Zagreb 2007., 42-43. – Mario Nepo Kuzmanić: *Splićani obitelji i prezimena*. Split 2008., 126. – Međutim, prema pisanju Vjeko Omašića, n. dj. ad. 7., 190, vlasništvo nad kaštelanskim posjedom i kaštelom imala je trogirski plemićka obitelj Grisogono, koju spominje i Mladen Andreis: *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)*. Trogir 2006., 208-211.
- ¹⁹ Isto, 7, 163.
- ²⁰ Isto, 4, 206.
- ²¹ Isto, 7, 157.
- ²² Isto, 168.
- ²³ Alberto Fortis: *Viaggio in Dalmazia*. Venezia 1774. – Louis Francois Cassas, Joseph Lavallea: *Voyage pittoresque et historique de l'Istria et de la Dalmatie redige d' apres l' itineraire*. Paris 1802. – Giacomo de Concina: *Viaggio nella Dalmazia littorale*. Udine 1809. – Franjo I. Habsburški 1817. godine izdao je naredbu o uvođenju stabilnog katastra. Tom odlukom obuhvaćena je i Dalmacija kao sastavni dio Monarhije. – Fridrich August, saski kralj, na svom putovanju kroz Istru, Dalmaciju i Crnu Goru u proljeće 1838. godine posjetio je perivoj obitelji Garagnin. O tom putovanju botaničar dr. Bartolomeo Biasoletto iz Trsta objavio je knjigu *Relazione del viaggio fatto nella primavera dell' anno 1838. della maesta' del re Federico Augusto di Sassonia nell' Istria, Dalmazia e Montenegro*, Trieste 1841. Danica Božić Bužančić: *Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu*. Split 1995., 216.
- ²⁴ Isto, 6, 14.
- ²⁵ Jasenka Kranjčević, Mirjana Kos: *Fragments prekinutog vremena, Neizvedeni projekti turističke arhitekture*. Rijeka 2013., 5.
- ²⁶ Koliko se don Frane Bulić zalagao za promicanje turizma, opisano je u zadnjem dijelu nekrologa: *U mramornom sarkofagu kod kršćanskih mučenika na solinskim Manastirinama neka počiva mirno zauvijek i njegovo izmoreno tijelo. Taj će sarkofag biti mjesto stalnog hodočašća svih onih, koji budu htjeli da iskažu svoju počast uspomeni našeg najistaknutijeg*

naučenjaka i kao što je za života bio najistaknutiji propagator našeg turizma i prijatelj našeg hotelstva – tako će i njegov sarkofag biti za naukovni svijet i turiste živa atrakcija. Hotel: Oficijelni organ za hotelijerstvo i turizam jugoslavenskog i jadranskog hotelijerskog saveza. Zagreb VI/1934., br. 7-8, 119.

²⁷ Isto, 7, 835.

²⁸ Ruggero Fanfogna (1843. – 1911.), sin Antonia Fanfogne i Cattarine Garagnin, HR DAST-156. Obitelj Fanfogna-Garagnin, Serija: Spisi obitelji Garagnin, Fanfogna i Garagnin Fanfogna / članovi obitelji 3/XIX.

²⁹ *Hotelijer: Glasilo jadranske hotelske kreditne zadruga s. n. j. Stručni list za hotelijerstvo.* Split III/1931., br. 19-20, 220.

³⁰ Isto, 6, 31-38. Dr. medicine Henrik Šoulavy (1878. – 1969.), porijeklom iz Sušica, nastanio se 1908. godine s obitelji (roditelji i dvije sestre) u Kaštel Lukšić.

³¹ Isto, 7, 837.

³² Isto, 29, Split II/1930., br. 7, 83.

³³ Isto, 29, br. 5, 32.

³⁴ Isto.

³⁵ Isto, 29, br. 12, 119.

³⁶ Mirko Vimer: *Ljeti i zimi u Jugoslaviji, Ljetovališta/ Zimovališta/Lječilišta/ Kupališta.* Zagreb 1933., 223-224.

³⁷ Isto, 29, I./1929. br. 1, 2.

³⁸ http://imehrvatsko.netnamepagees/view/family_name/prezime-kamber

³⁹ HR DAST – 179, Zbirka matičnih knjiga, Sig. MKV 179/547 upis br. 1, str. 46, 16. II. 1817. *Pietro figlio di Gregorio Camber d'anni 28 da Ruda del Territorio di Signa da professionemercadante celibe fu congiunto in S Matrimonio.....colla Sig.^a Cattarina Morali.....* Kumovi na vjenčanju bili su SS Sg.^{ri} Co: *Vicenzo Capogrosso, Co: Pietro Alberti e Co: Giuseppe Geremia, ed altri.*

Petar Camber pok. Grgura umro je dana 3. VIII. 1860. godine u vlastitoj kući na adresi *Contrada S Filippo.*

Sig. MKU 179/600, upis 65, str. 55.

⁴⁰ Isto, 39, Sig. MKR 179/534, upis 2, str. 165, 21. XII. 1817.; upis 112, str. 198, 24. VI. 1819.

⁴¹ Isto, Sig. MKU 179/606, upis 145, str. 100. Umrula je dana 23. XII. 1888. u vlastitoj kući *alla marina.*

⁴² Isto, Sig. MKR 179/535, upis 200, str. 88: 8. IX. 1822.; upis 70, str. 160: 8. III. 1825.

⁴³ Isto, Sig. MKR 179/536, upis 73, str. 7: 4. IV. 1826.; upis 189, str. 45: 26. VI. 1827.; upis 123, str. 119: 2. XI. 1829.

⁴⁴ Isto, Sig. MKR 179/567, upis 119, str. 39, 28. XI. 1830.

⁴⁵ Isto, Sig. MKR 179/568, upis 32, str. 6: 6. III. 1832.; upis 103, str. 37: 18.VIII. 1833.; upis 16, str. 67: 24. XI. 1834.; Klement Dujam, po zanimanju trgovac, oženio se 3. II. 1861. Mariom Antoniom Presto iz Trsta; Sig. MKV 179/588, upis 5, str. 25.

⁴⁶ Isto, Sig. MKR 179/569, upis 126, str. 32, 5. X. 1837.; upis 29, str. 61: 20. XII. 1839.; Dr. Ante Kamber, liječnik, umro je 17. V. 1882. u vlastitoj kući na adresi *Piazza dei Signori* MKU 179/605, upis 29, str. 81.

- ⁴⁷ Isto, Sig. MKU 179/607, upis 190, str. 188.
- ⁴⁸ Isto, Sig. MKV 179/588, upis 17, str. 17, 18. II. 1860.
- ⁴⁹ HR DAST – 57 Klasična gimnazija, K-17. Glavni katalog Školska godina 1840./41. – 1843./1844.
- ⁵⁰ Slavko Kovačić: *Filozofski studij-licej u splitskom sjemeništu od 1817. do 1856. godine*. 300. obljetnica splitskog sjemeništa i klasične gimnazije, Split 2000., 458.
- ⁵¹ Petar Požar: *Znameniti i zaslužni Splićani te spomena vrijedne osobe u splitskoj povijesti (1700 godina)*. Split 2001., 166. – Dr. Šimun Jurišić: *Glasoviti Splićani i osobe iz splitske prošlosti*. Split 2008., 77. *Dottore in Legge* Sig MKV 179/588, upis 17, str. 17.
- ⁵² Institucija bilježništva u Srednjoj Dalmaciji javlja se već u srednjem vijeku, a rad bilježnika i zaštita bilježničkih isprava bili su regulirani statutom pojedine komune. Premda su dalmatinske komune imale stanovitu autonomiju, svoje su propise morali prilagoditi interesima Mletačke Republike. Nakon pada Mletačke Republike, Dalmacija dolazi pod austrijsku upravu. Austrijska vlast 1781. godine ukinula je bilježništvo, ali poštujući tradiciju koja se duboko ukorijenila u Istri i Dalmaciji, dopustila je nesmetani rad bilježništva. U razdoblju francuske uprave od 1806. do 1813. u Dalmaciji je važno francusko zakonodavstvo. Ponovnim dolaskom Dalmacije pod austrijsku vlast 1813. bilježnici nesmetano rade, što je potvrđeno carskim odlukama iz 1817. i 1821. godine. Pravilnik za javne bilježnike u Dalmaciji donesen je 1825., a 1850. donesen je Zakon. Po uzoru na taj zakon, Kraljevina Jugoslavija je 1930. donijela Zakon o javnim bilježnicima. Nakon Drugog svjetskog rata, bilježništvo je ukinuto, a njihove poslove preuzeli su sudovi i organi općinskih skupština. Nakon demokratskih promjena od 1. I. 1995. bilježništvo je u Hrvatskoj ponovno uspostavljeno. U Državnom arhivu u Splitu čuva se arhivski fond HR DAST – 19 Javni bilježnici srednje Dalmacije 1612. – 1944. U fondu se nalaze spisi kancelarije Pave i Petra Kambera. Nataša Bajić Žarko: *Sumarni inventar arhivskog fonda Javni bilježnici srednje Dalmacije (1612. – 1944.)*. Split 1992., 1-12.
- ⁵³ Frano Baras <http://www.matica.hr/vijenac/490>, Zaboravljene%20 obljetnice%20 hrvatskog%20 Splita/.
- ⁵⁴ Isto, 39, Sig. MKR 179/576, upis 66, str. 1.
- ⁵⁵ HR DAST-635 Osobni fond Petar Kamber, Izvod iz MKU od 10. I. 1953. Budući da fond nije arhivistički sređen te stoga nema Inventar, signature na citiranim dokumentima nisu mogle biti naznačene.
- ⁵⁶ Isto, 39, Sig MKV 179/590, upis 18, str. 109.
- ⁵⁷ Zahvaljujem gospođi Marici Berket rođ. Rismondo na podacima o djeci Petra Kambera. Pave, po zanimanju dr. zubar, prva supruga bila je Lila Frank, a druga Sonja Stipčević; Elizabeta Elza prvi put udana Carević, a drugi Pazinović; Jelena Lenka udana Petković; Marica prvi put udana za Radovana Tommasea, a drugi za Slavka Duišina; Josipa Pina udana Zanelli; Antica udana Rismondo i Ivo, pravnik koji je otišao u Ameriku.
- ⁵⁸ Serdo Kamber arhitekt (Kaštel Stari, 27. VII. 1927. – Rijeka, 15. I. 1996.), *Hrvatski bibliografski leksikon sv 7. Kam-Ko*. Zagreb 2009., 4.
- ⁵⁹ Isto, 49, K-49. Glavni katalog I-VIII 1880./81.; K-88 Glavni zapisnik završnih ispita 1867./68. – 1886./87.

- ⁶⁰ Isto, 55.
- ⁶¹ Isto.
- ⁶² Zdravka Jelaska Marijan: *Grad i ljudi Split 1918. – 1941.* Split 2009., 11.
- ⁶³ Herci Ganza Čaljkušić: *Spomenica HVK Gusar.* Split 2004., 10.
- ⁶⁴ Duško Marović: *Povijest sporta u Splitu I. Od antičkih igara do prvog svjetskog rata.* Split 1990., 48.
- ⁶⁵ Isto, 55. Od Splitske biskupske menze kupio je čest. zem. 1614/1, 2, 3; 1615; 1616; 1617; 1618; 1619; 1620; 1621; 1623; 1624; čest. zem. 1609 od Ivasović Ivana; čest. zem. 1611 od Piria Ivana, Jakova i Marije; čest. zem. 1612 od Vuletin Uršule.
- ⁶⁶ Katja Marasović: *Hotel Palace u Kaštel Starom.* Kaštelanski zbornik, Kaštela 2011., br. 9, 73.
- ⁶⁷ Isto, 55. Dio imovine stekao je svojim radom, a dio je naslijedio od djeda Petra Kambera pok. Grge, oca dr. Pave Kambera i majke Jelisave pl. Capogrosso.
- ⁶⁸ Isto, 55. dopis broj 545 od 1. VII. 1899. upućen dr. Petru Kamberu od *Obćinskog Upraviteljstva u Novom kod Trogira.* U potpisu Načelnik Šimeta *Frane Šimeta* i Prisjednik Poparić.
- ⁶⁹ Isto, br. 646, Oglas, U Novom od 30. VI. 1900.
- ⁷⁰ Isto, 6, 25; Temeljem novog Zakona o zaštiti spomenika kulture, vila Nika godine 2007. upisana je u registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, pod brojem Z-3583, nepokretno pojedinačno kulturno dobro, NN 145/08.
- ⁷¹ Isto, 66, 72. Isto, 55. Nikolina Velat umrla je u Zagrebu. Iz pisma sina Pave upućenog dr. Kamberu na Uskrs 1921., izgleda da su njezini posmrtni ostaci sahranjeni na dulje vrijeme u grobnici patricijske obitelji Gavella.
- ⁷² Isto, 55. Građevna vrijednost pomorskih objekata pred *Vilom Nike* iznosila je 1934. godine 50.350 din. Prema izračunu ing. Juričevića, a vrijednost kamenog materijala ispred vile iznosila je 500 din.
- ⁷³ Isto, Mali gat *mul* izgrađen je nasipanjem vulkanske zemlje santorina i 6,33 m³ kamenja od srušenog gata moletto di Sanita' koje je dr. Kamber kupio 1903. godine od C. K. Izaslanstva lučko-zdravstvenog poglavarstva u Trogiru, *L.I.R. Deputazione di Porto e Sanita' Marittima in Trau'*, po cijeni od 3 krune po m³.
- ⁷⁴ Isto. Kupoprodajna pogodba sklopljena je u Splitu dana 8. I. 1912. U potpisu Ricardo pl. Tacconi C.K. dvorski savjetnik u zastupstvu C.K. Erara i Dr. Petar Kamber. Uz pogodbu nalazi se i nacrt od 24. X. 1911.
- ⁷⁵ Isto. U Splitu dana 4. veljače potpisana je Pogodba između dr. Kambera i Ante Kovačeva, zidarskog majstora iz Kaštel Lukšića kao izvođača radova.
- ⁷⁶ Isto. Na uvjet da prolaz ostane stalno otvoren, dr. Kamber se odlučno suprotstavio Izjavom od 22. VII. 1912., naglasivši da je samo čest. zem. 1622/3 upisana kao javno dobro bez prava služnosti na preostalim parcelama koje su u njegovom vlasništvu, te da je zahtjev za produženje gata dan zbog izgradnje četiri vile. Naime, prema nacrtu bila je predviđena izgradnja vila na čest. zem. 1615/1, 1621, 1620, 1619 k.o. Kaštel Stari, a produženi gat je trebao služiti radi lakšeg iskrcavanja materijala.
- ⁷⁷ Isto. Pismo bez datuma naslovljeno na „Cijenjeni Gospodine“.
- ⁷⁸ Isto. Pismo sina Pave od 19. III. 1921.
- ⁷⁹ Isto, 66, 73.75. U literaturi se navodi površina od 35 ha do 40 ha. Isto, 55. Prema posjedovnom listu dr. Kambera, površina posjeda iznosila je 23 ha i 885 m² i 24 ha i 684 m².

- ⁸⁰ Isto, 55. *Kompleks D^{ra} Petra Kambera na Kaštelanskoj rivijeri*, rukopis Pave Kambera.
- ⁸¹ Na temelju rješenja Ministarstva kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine od 30. X. 2006., Hotel Palace zajedno s vrtom uvršten je u registar kulturnih dobara pod brojem 2902. NN 23/07. Perivoj dr. Petra Kambera proglašen je spomenikom parkovne arhitekture. *Prostorni plan uređenja grada Kaštela*, travanj 2009.
- ⁸² Isto, 55. Cijena jedne *gustirne* cisterne sa sjeverne strane *Palace Hotela*, prema izračunu *ing. Juričevića sudbenog zakletog sudskog vještaka*, godine 1934. iznosila je 13.500 din. Prema *Shematskoj Škici Kompleksa*, motor za električnu opskrbu nalazio se u Parku sjeverno od hotela.
- ⁸³ Na letku Večerni list od 6. VIII. 1928. naglašeno je da svaki dan ima dnevno svježe ribe. Hrvatski pomorski muzej Split.
- ⁸⁴ Isto, 82. Građevna vrijednost pomorskih objekata pred *Palace Hotelom* iznosila je 31.850 din. s tim da su dva betonska lava postavljena na stubištu koštala 160 din.
- ⁸⁵ Isto, 55. Tijekom 1925. i 1926. godine, često je Pave Kamber objavljivao u tisku članke upotpunjene slikama o Kaštelanskoj rivijeri i Kompleksu dr. Kambera. Članci su objavljivani u *Jutarnjem listu* i *Der Morgenu* – jugoslavenskom listu na njemačkom jeziku, u *Reviji*, *Svijetu*, *Novostima*. Reprodukcije u bojama bila su dva *Hebenstreitova* akvarela, slike koje je napravio Ivo Tijardović, a tloris Kaštelanskog zaljeva i prugu Zagreb – Split nacrtao je Pave Kamber. Pisma ocu iz Zagreba od 27. VII. i 8. VIII. 1925.; 30. V. 1926.
- ⁸⁶ Isto, 29. Split II/1930., br. 1, 12.
- ⁸⁷ Isto, 55. Pismo ing. L. Brajevića od 20. I. 1930. iz Beča.
- ⁸⁸ Isto, 66, 76.
- ⁸⁹ Isto, 55. Pismo V. Ivanca upućeno dr. Kamberu od 27. VII. 1937. iz Kaštel Staroga.
- ⁹⁰ Zahvaljujući gospođi Jeleni Kamber von Helldorf, koja je preko svoje odvjetnice Plamenke Budeša 2012. godine darovala arhivsko gradivo dr. Petra Kambera, nacrti su postali dostupni za javnost.
- ⁹¹ Isto, 80.
- ⁹² Isto, 55. Pismo Pave Kambera upućeno iz Zagreba, 26. V. 1925., *tamburo battente* = immediatamente, odmah.
- ⁹³ Isto. Pismo Ive Kambera od 23. V. 1930. c) *i piani dell' Hotel fatti da Srdar*.
- ⁹⁴ Diazotipija ili Ozolid je kopirni postupak s amonijakom. Boja koje može biti ljubičasta, plava, smeđa ili crna nanosi se *direktno* na papirnu podlogu. Papir je specijalno obrađen, prljavobijele boje, a površina mu je glatka i matirana. Tatjana Rahovsky Šuligoj: *Fotoreprodukcije arhitekturnih in drugih načrtov – Prepoznavanje in varovanje*. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 2009., br. 8, 350.
- ⁹⁵ Olovkom su pisani brojevi soba od broja 6 do broja 12.
- ⁹⁶ Isto od broja 21 do broja 28.
- ⁹⁷ Isto, 55. Dio dopisa dr. Mirka Buića, datiranog Split, 15. II. 1939., prepisan u izvornom obliku.

DR PETAR KAMBER'S PROPERTY ON THE KAŠTELA RIVIERA

Summary

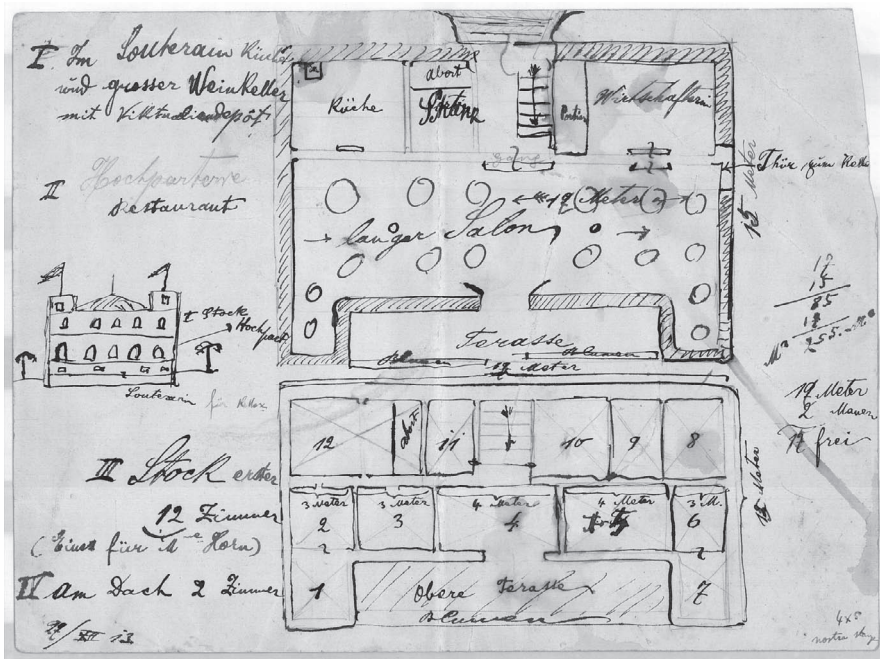
The area of Kaštela stretches between Split and Trogir, that is, from the peak of Kozjak hill to the sea. With its mild climate, plenty of fresh water and fertile land, the area has attracted a large number of settlers since ancient times.

In the late 19th and the early 20th centuries, the natural wonders and rich cultural heritage attracted more tourists to the area. Dr Petar Kamber (1864 – 1942), who was the first ever hotel owner in Kaštela, emphasized the significance of the preservation of nature and heritage for the future development of tourism. In that light, he purchased a plot of land registered under reference number 1622, in Štalija, Kaštel Stari, in 1899. There he built a beach villa – *Villa Nika* and a small harbour. In the period 1904-1917, he purchased two plots of land in Štalija and Gostinj and inherited the two from his mother Jelisava Capogrosso, registered under reference numbers 1590 and 1613. There he arranged a landscape garden with Mediterranean and exotic plants, a vineyard where American vines were grown, an orchard, a vegetable garden and an olive grove. In 1921, he started construction of the hotel with all the facilities. The construction lasted seven years and in May of 1928, Palace Hotel was finally opened. Since the decoration and construction costs were very high, P. Kamber thought that through founding of the joint stock company or, even, selling some of his property, he might cover the costs. His plans failed, so he decided to raise a mortgage, but he was unable to repay installments. The main reason for his financial troubles was the Great Depression and, in 1936, the whole property was repossessed by Državna hipotekarna banka. (the state mortgage bank)

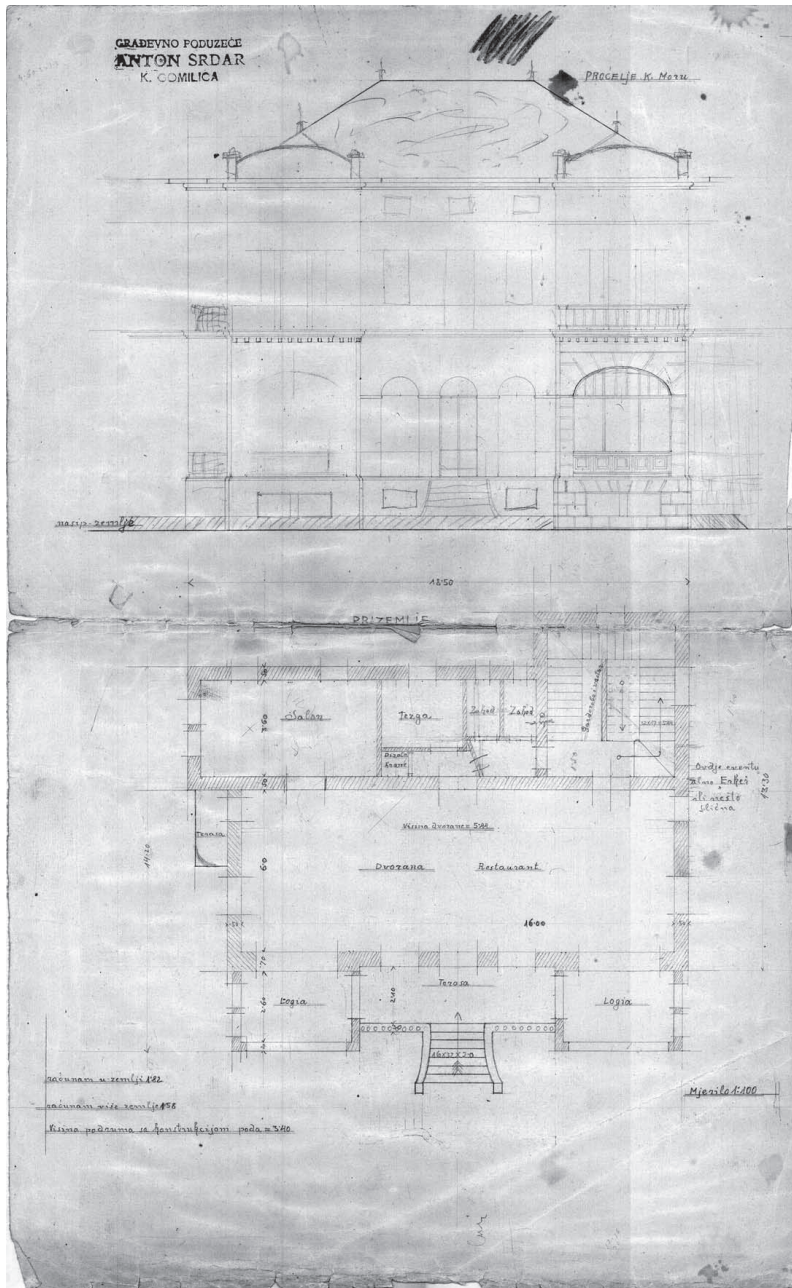
Villa Nika and Palace Hotel were designed and built to the highest quality standards and are representative of the architecture of the time. Therefore, in 2006 and 2007, they were included in the Register of Cultural Goods of the Republic of Croatia. The so far unpublished design studies by Antun Srdar have been recently found and they are certain to contribute to the restoration project of the first hotel building which is executed under the supervision of the Ministry of Culture Conservation Department.

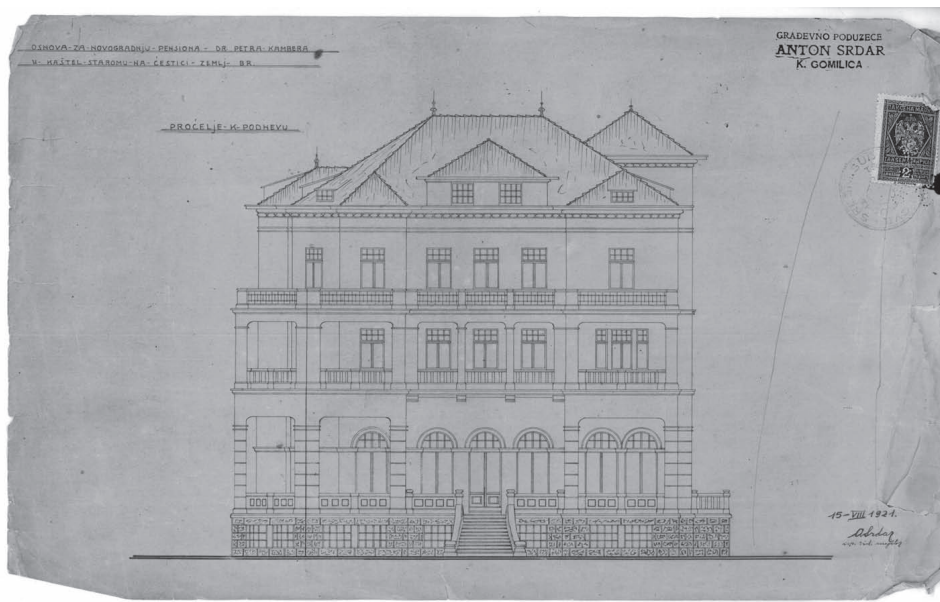
Slika 1. Vila „Nika“ (Muzej grada Kaštela)

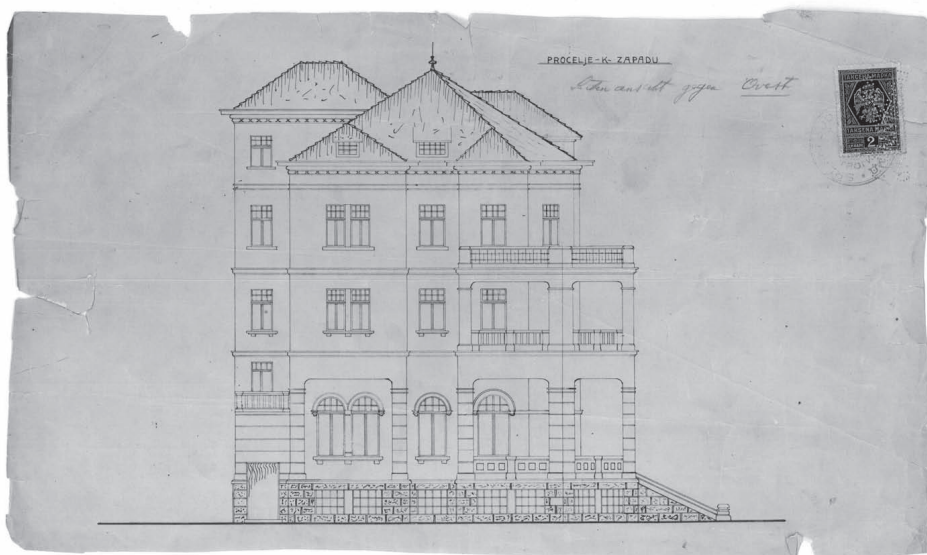
Slika 2. Skica hotela koju je izradio dr. Kamber pisana na njemačkom jeziku 1913. godine (HR DAST – 635)

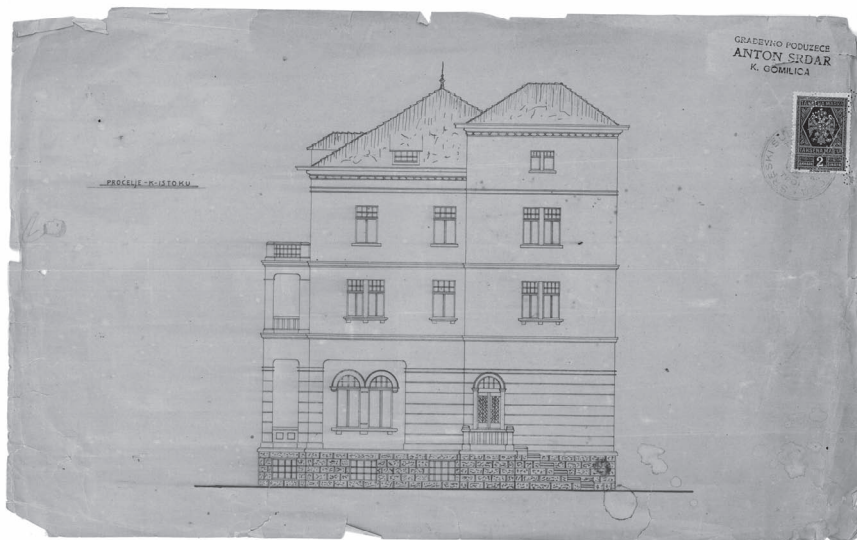
Slika 3. Pročelje k moru i prizemlje hotela „Palace“ (HR DAST – 635)

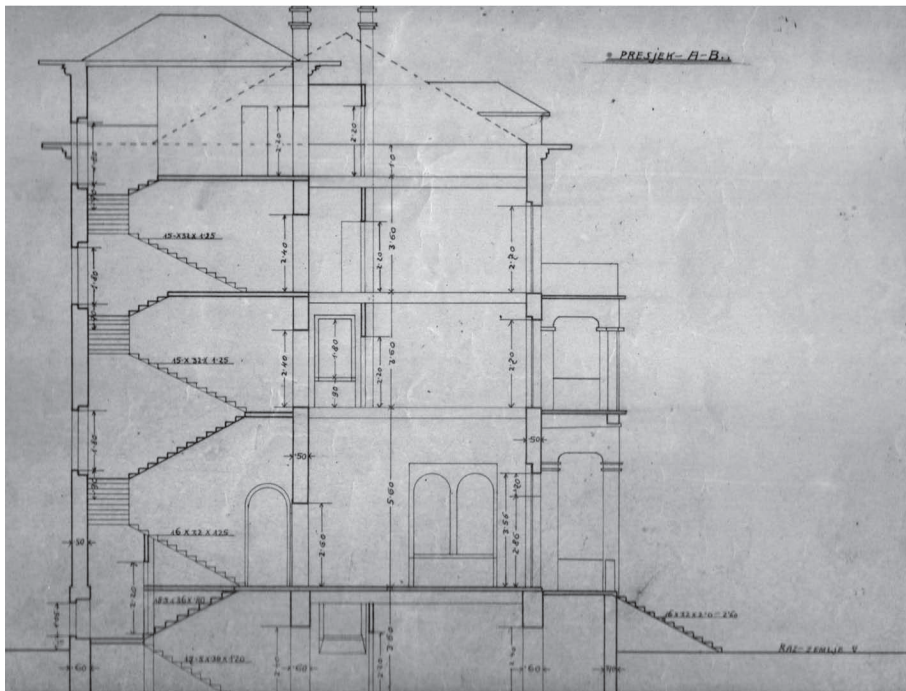
Slika 4. Pročelje k podnevu hotela „Palace“ (HR DAST – 635)

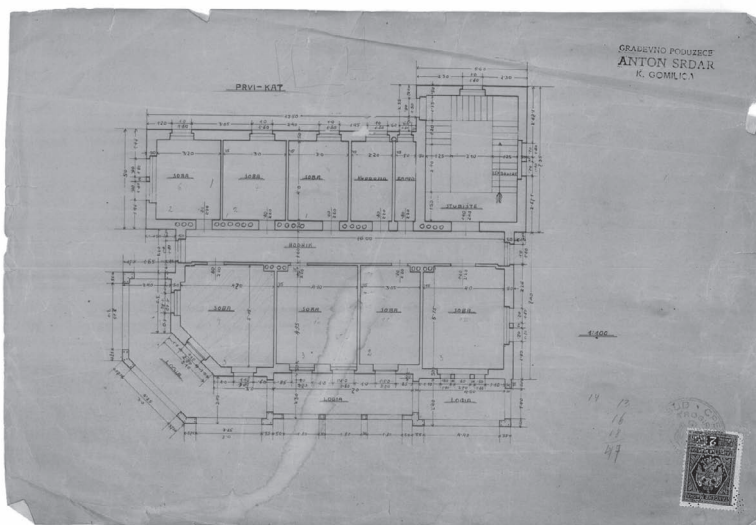
Slika 5. Pročelje k zapadu hotela „Palace“ (HR DAST – 635)

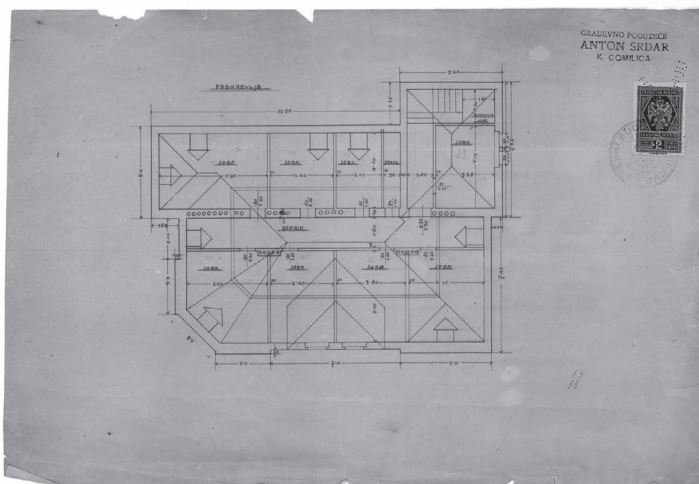
Slika 6. Pročelje k istoku hotela „Palace“ (HR DAST – 635)

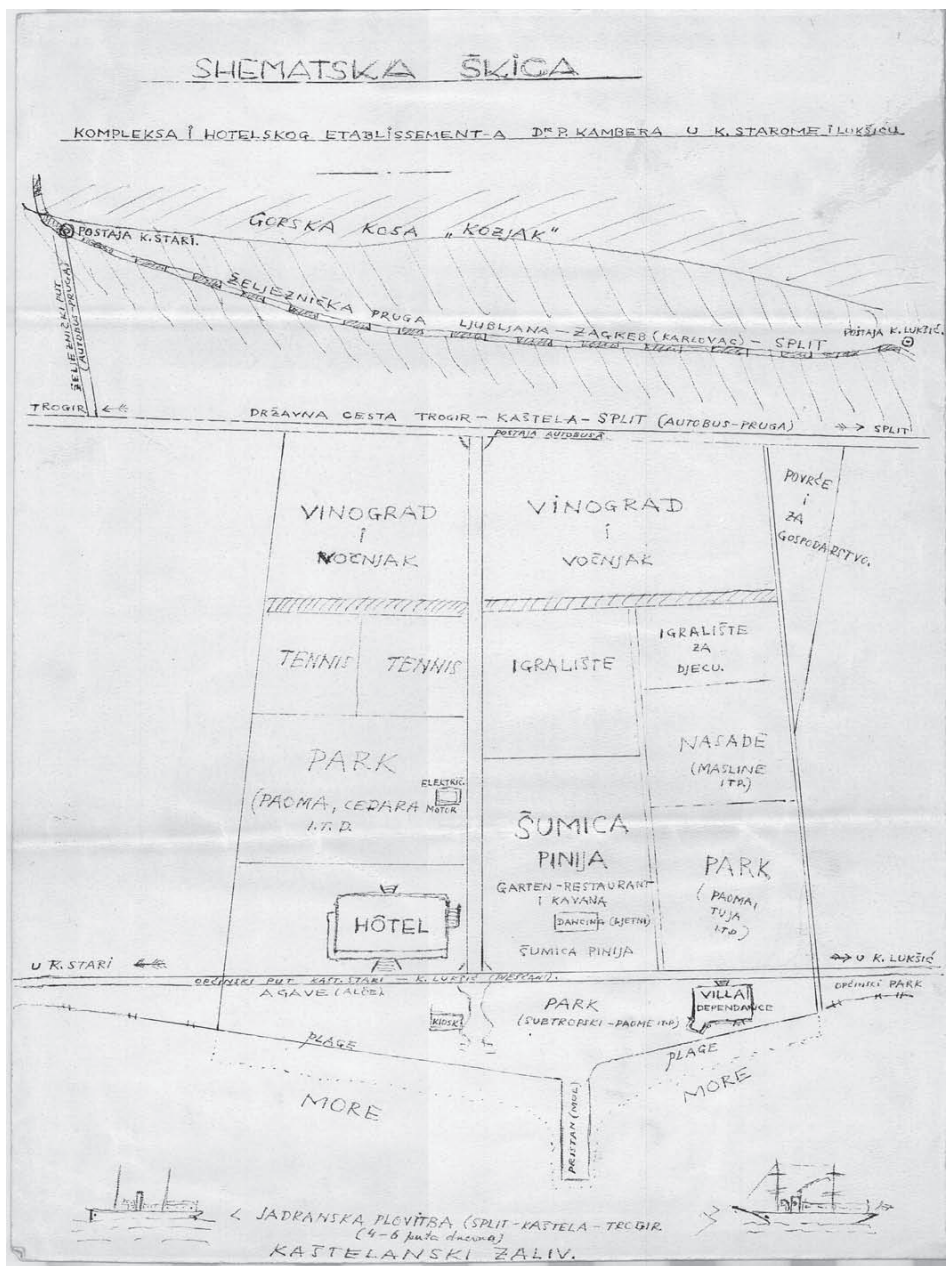
Slika 7. Presjek A-B hotela „Palace“ (HR DAST – 635)

Slika 8. Prvi kat hotela „Palace“ (HR DAST – 635)

Slika 9. Potkrovlje hotela „Palace“ (HR DAST – 635)

Slika 10. Shematska skica „kompleksa i hotelskog etablissement-a“ dr. P. Kambera u K. Starom i K. Lukšiću (HR DAST – 635)

Vsaki dan sveže morske ribe!		Palace hotel .. 6. 8. 1928		Vsaki dan sveže morske ribe!	
VEČERNI LIST					
Predjedi:			Današnja izbira raznih specijaliteta:		
Mješani narezak	30.-	P E N N I Š N ..			
Burova sunke	19.-	-----			
Kuhana Sunke	19.-	Juna ministrona			
Selama	12.-	Roštbier Higačo krompir			
Naredina v ajkuz olju	6.-	Mladko			
Juhe:			Govedji gulaš 10.-		
Ministrona	5.-	Pečenke:			
Ribe:			Pčvrna pile 10.-		
Palamida na žaru	14.-	Telača pečenja 14.-			
Tunina na žaru	14.-	Po naročilu:			
Kuhane jedi:			Kozak na jajam 10.-		
Prikuhe:			Koki odresak 16.-		
Opinča	4.-	Naravni odresak 16.-			
Tivice	4.-	Kompot:			Močnate jedi:
Kisel krompir	4.-	Kom. mješani 8.-			Torte 6.-
Salate:			Sadje:		
Šelama zelena	4.-				Sir:
Mješane	5.-				Brandolikin 10.-
Krompirjeva	4.-				REPARIKXXXXXXXXXXXX
Perdaisa	6.-				Paški 6.-

Morebitne pritožbe naj se prijavijo lastniku!

Slika 11. „Večerni list“ hotela „Palace“ na dan 6.VIII.1928. (Hrvatski pomorski muzej Split)

The Riviera of the seven Castles
(half an hour from Split)

delight ful gardens

„PALACE HOTEL“
(KAŠTEL STARI)

In the midst of an estended park of palms and stone pines, splendid bathing-shore, a shady and sool restaurant-garden, excellent kitchen, home-made specialties, ice-cooled, exquisite wines and beer from the Zagreb breivery.

Daily concert and Jazz-music in the open air (dancing). Under same management, „HOTEL LABUDOVAC“ on the world-nenoired Plitvice-lakes, a most beautiful place for troutfishing.

Informations and guidance for Split-Trogir-Salona
„PUTNIK“ Split-Peristyl

Slika 12. Reklamni letak hotela „Palace“ (Hrvatski pomorski muzej Split)

Ima se čitljivo i čisto ispuniti Soba br. _____

Prijavnica za putnike Palace Hotel Kaštela

Dan dolaska i odakle / 19..... iz
Prezime i ime	
tališ i zanimanje istog	
Godina i mjesto rođenja	
Običajno prebivalište (kod inoizemca: kotar, zemlja i kraljevina ili državljanstvo)	
Putne isprave	
Prezime i ime osobe u pratnji	
Dan i pravac odlaska / 19..... za

Predano Kaštel Stari dne / 19.....

Vidi propise na drugoj strani! Potpis onoga koji daje stan: _____

Soba br.

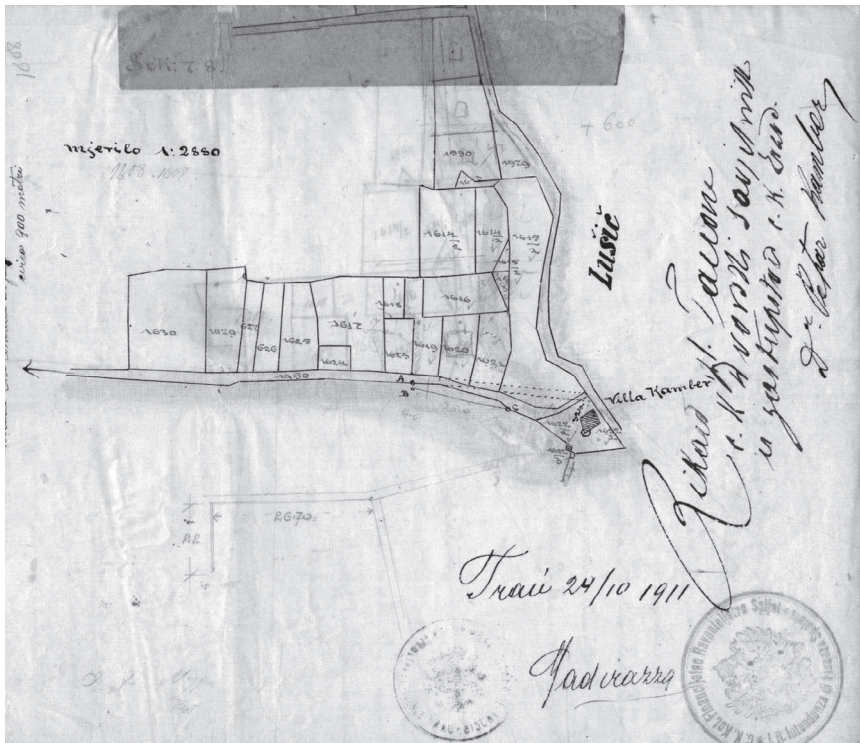
Kontrolni kupon prijave i odjave*) Palace Hotel Kaštela

Dan dolaska stanara / 19..... iz
Prezime i ime	
Dan i pravac odlaska / 19..... za

Predano u Kaštel Stari / 19.....

*) I ovaj kupon ima prijavitelj ispuniti.

Slika 13. Prijavnica za goste hotela
„Palace“ (HR DAST – 635)

Slika 14. Proširenje obale u Kaštel Starom za 400 m² iz 1911. god. (HR DAST – 635)